

פרק י

מבוא להלכות שבת וטעמיה

טעמי שמירת השבת

השבת היא ערך מרכזי באמונה היהודית. שלושה נימוקים עיקריים ניתנו למצוות יום השבת:

א. **"זכרון למעשה בראשית"** – היום השביעי נקבע כיום מנוחה לאדם, כדי לציין את היום שבו אלוקים מן העבודה של ששת ימי הבריאה.

ב. **"זכר ליציאת מצרים"** – יום השבת נקבע גם כדי לסמל את הקשר המיוחד שבין עם ישראל לבין אלוקיו, קשר שבא לידי ביטוי ביציאת מצרים: היציאה מעבדות לחירות.

ג. כמו כן באים לידי ביטוי במצוות השבת ערכי צדק כלליים, ככתוב: **"ששת ימים תעשה מעשיך וביום השביעי תשבת למען ינוח שורך ותמךך וינפש בן אמתך ותגר"** (שמות כג, יב).

כלומר, רעיון השבת כולל בתוכו את המרכיבים המרכזיים של היהדות:

- אמונה באל יחיד – בורא עולם.
- אמונה בברית המיוחדת בין העם לאלוקיו.
- אמונה בערכי צדק כלליים.

עכ"פ א' כ"ה

עשרת הדיברות נכתבו פעמיים בתורה: בספר שמות בפרשת "יתרו" במעמד מתן תורה בהר סיני, ובספר דברים בפרשת "ואתחנן" חזר עליהם משה בדבריו לפני מותו. בשני מקורות אלו, הוזהרנו על שמירת השבת ועל איסור עשיית מלאכה בשבת.

א. הדיברות הראשונים שבפרשת יתרו, שמות כ:

"(ז) זָכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ: (ח) שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וְעָשִׂיתָ כָּל מְלָאכָתָה: (ט) וַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבָּת לַה' אֱלֹהֶיךָ לֹא תַעֲשֶׂה כָּל מְלָאכָה אַתָּה וּבִנְךָ וּבִתֶּךָ עֲבָדְךָ וַאֲמָתְךָ וּבְהֶמְתְּךָ וּגְרֶךָ אֲשֶׁר בְּשַׁעְרֶיךָ: (י) כִּי שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה ה' אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ אֶת הַיָּם וְאֶת כָּל אֲשֶׁר בָּם וַיָּנַח בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי עַל כֵּן בֵּרַךְ ה' אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת וַיְקַדְּשֵׁהוּ:"

ב. הדיברות השניים שבפרשת ואתחנן, דברים ה:

"(יא) שָׁמֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ כְּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֱלֹהֶיךָ: (יב) שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וְעָשִׂיתָ כָּל מְלָאכָתָה: (יג) וַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבָּת לַה' אֱלֹהֶיךָ לֹא תַעֲשֶׂה כָּל מְלָאכָה אַתָּה וּבִנְךָ וּבִתֶּךָ וְעִבְדְּךָ וַאֲמָתְךָ וְשׁוֹרְךָ וַחֲמֹרְךָ וְכָל בְּהֶמְתְּךָ וּגְרֶךָ אֲשֶׁר בְּשַׁעְרֶיךָ לְמַעַן יָנוּחַ עֲבָדְךָ וַאֲמָתְךָ כָּמוֹךָ: (יד) וְזָכַרְתָּ כִּי עֶבֶד הָיִיתָ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וַיֹּצֵאֲךָ ה' אֱלֹהֶיךָ מִשָּׁם בְּיָד חֲזָקָה וּבְזֹרֶעַ נְטוּיָה עַל כֵּן צִוָּה ה' אֱלֹהֶיךָ לַעֲשׂוֹת אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת:"

עיינו בסידור בקידוש של ליל שבת והעתיקו את המילים שבהם אנו מזכירים את שני הנימוקים הראשונים המוזכרים לעיל למצוות השבת.

עיינו בשני המקורות בתורה שבהם מופיעים עשרת הדיברות והשלימו את הטבלה במחברת.

נקודות להשוואה	דיברות ראשונים	דיברות שניים
1. מילת פתיחה.		
2. האיסור/המצווה.		
3. החייבים במצווה.		
4. טעם המצווה.	כי	כי
5. התוצאה מטעם המצווה.	על כן	על כן

פרק יא

טעמי השבת

נראה כי אין עוד מצווה מתרי"ג מצוות התורה שכה הרבה נדרש עליה כמו מצוות השבת. הכול חיפשו את טעמיה השונים, ניסו לגלות את ייחודה ואת מקור כוחה.

לפניכם רשימת מאמרי חז"ל המורים על הטעמים השונים של מצוות שבת.

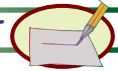
א. "כל מי שמשמר את השבת **מעיד על מי שאמר והיה העולם**, שברא עולמו בששה ונח בשביעי" (ילקוט שמעוני, כי תישא, שצ).

ב. "כל מצוות שנתן להם הקב"ה לישראל נתן להם בפרהסיא (בפרסום) חוץ משבת שנתן להם בצנעא (בסתר), שנאמר **'בני ובין בני ישראל אות היא לעולם'**" (תלמוד בבלי, מסכת ביצה, דף טז, עמוד א).

ג. "ויכל אלוקים ביום השביעי – מה היה העולם חסר? מנוחה, באה שבת – באה מנוחה" (רש"י לבראשית ב, ב).

ד. "להקהיל קהילות בכל שבת ושבת ולכנוס בבתי מדרשות ללמד **ולהורות לישראל דברי תורה**" (ילקוט שמעוני, ויקהל).

ה. "אדם עושה מלאכה כל ששה ונח בשביעי – **נתרצה עם בניו ועם בני ביתו** (גיבוש משפחתי) (תנא דבי אליהו א).

1. העתיקו את הטבלה וכתבו בלשונכם את הטעמים למצוות שבת לפי מדרשים אלו.

הטעם	מדרשי חז"ל
	ילקוט שמעוני (כי תישא)
	מסכת ביצה
	רש"י
	ילקוט שמעוני (ויקהל)
	תנא דבי אליהו

2. האם תוכלו לחשוב על טעם נוסף למצוות שבת? כתבו אותו.
3. כתבו עם אילו מן הטעמים המובאים לעיל אתם מזדהים ביותר.
4. נסו לכתוב או לספר לחבריכם לכיתה, כיצד כל הטעמים הנזכרים לעיל באים לידי ביטוי במהלך השבת בביתכם.

טעמי השבת

"אמר ר' ברכיה בשם ר' חייא אבא: לא נתנה השבת אלא לתענוג.
 ר' חגי בשם שמואל בר נחמן: לא נתנה השבת אלא לתלמוד תורה.
 ואין מחלוקת ביניהם, מה שאמר ר' ברכיה... לתענוג – **אלו תלמידי חכמים**
 שהם יגעים בתורה כל ימות השבת, **ובשבת הם באים ומתענגים**.
 ומה שאמר ר' חגי... לתלמוד תורה – **אלו הפועלים**, שהם עסוקים במלאכתם
 כל ימות השבת, **ובשבת הם באים ומתעסקים בתורה**".
 (על פי פסיקתא רבתי, עשרת הדיברות)

5. א. האם טעמי השבת המובאים בדברי חז"ל שלעיל (בפסיקתא) מכוונים לכל סוגי האנשים באותה מידה?
 ב. נמקו דבריכם.

פרק יב

גדולת השבת וקדושתה (פרק נו)

עיינו בקיצור שו"ע מקור חיים, פרק נו, סעיפים א-ג, וענו על השאלות הבאות:

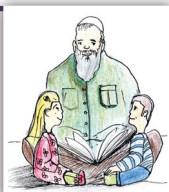

1. מתי היתה השבת הראשונה בעולם?
2. כיצד דור המדבר זכה לחוש את קדושתה של השבת?
3. מדוע תלו חכמים את הגאולה בשמירת שבת אחת?
4. גוי איננו מצווה לשמור, אך אסור לומר לגוי שיעשה מלאכה ליהודי בשבת. מדוע? כתבו שני טעמים.

פרק יג

כבוד שבת ועונג שבת (פרק נח)

מעשה שהיה

לכבוד שבת קודש – סגולה לעושר

יום אחד הזדמן רבי חייא לעיר לוד והתארח אצל אחד מבני העיר. כשנכנס לבית מארחו, הבחין בעושרו הרב – בבית ערכו שולחן גדול מזהב במאכלים רבים בכלי זהב וכסף והזמינוהו לשבת על כורסאות מברד יקר, כדי לסעוד עמם. לאחר ברכת המזון בירך רבי חייא את בעל הבית והודה לו על האירוח. לפני צאתו מן הבית, שאלו רבי חייא: בני, איך זכית לכל העושר הזה? אמר לו: קצב הייתי, וכל בהמה שהייתה נאה, אמרתי: "זו תהא לכבוד שבת קודש". השיב לו רבי חייא: אשריך שזכית לכבד את השבת, וברוך ה' שזיכך לכך".

(על פי תלמוד בבלי, מסכת שבת, דף קיט, עמוד א)

עיינו בקיצור שו"ע מקור חיים, פרק נח, סעיפים א-ג, וענו על השאלות הבאות:

1. כיצד יכול אדם לקיים מצוות "זכור את יום השבת לקדשו"?
2. תארו כיצד מענגים את השבת בביתכם.
3. למה כוונת חכמים במשפט: "עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות"?

עונג שבת

"אמר רב יהודה אמר רב: **כל המענג את השבת נותנין לו משאלות לבו**, שנאמר (תהלים לז), והתענג על ה' ויתן לך משאלות לבך. עונג זה אינו יודע מהו, כשהוא אומר וקראת לשבת ענג, הוי אומר: זה ענג שבת.

במה מענגו?

רב יהודה... אמר: **בתבשיל של תרדין, ודגים גדולים, וראשי שומין**.
רב חייא בר אשי אמר רב: **אפילו דבר מועט, ולכבוד שבת עשאו - הרי זה עונג**....".

(תלמוד בבלי, מסכת שבת, דף קיח, עמוד א)

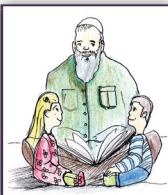
פרק יד

דיני ערב שבת – הכנה לשבת (פרק נט)

עיינו בקיצור שו"ע מקור חיים, פרק נט, סעיפים זח, וענו על השאלות הבאות:

1. כתבו כיצד מתכוננים לכבוד שבת בביתכם (פרטו ביחס לקניות ולסידור הבית).
2. מתי עלינו להכין את צורכי השבת?
3. תארו כיצד אתם מכבדים את השבת?
4. מדוע עזרא הסופר תיקן שיכבסו את הבגדים לכבוד שבת מיום חמישי ולא ביום שישי?
5. בימינו, האם מותר לכבס ביום שישי כאשר ישנן מכונות כביסה אוטומטיות? נמקו דבריכם.

מעשה שהיה יוסף מוקיר שבת

שכנו הגוי של יוסף היה עשיר גדול. יום אחד הלך הגוי לחוזים בכוכבים, והם אמרו לו: "כל רכושך יגיע בסוף ליוסף שכנך". מה עשה? הלך ומכר את כל רכושו, קנה אבן יקרה מאוד וקשרה לכובע שעל ראשו, כדי שלא יקרה מה שאמרו החוזים בכוכבים. יום אחד הפליג הגוי באניה. באה רוח חזקה והעיפה את כובעו. הכובע שקע בים, וכל נסיונותיו של הגוי למצאו לא הועילו. יוסף שכנו היה יהודי פשוט, אולם הקפיד תמיד לכבד את השבת במטעמים מיוחדים.

הסתובב יוסף בשוק כהרגלו ומצא דג גדול, אשר איש לא קנה אותו, כי היה יקר. אמר יוסף: דג זה יעלה על שולחני בשבת קודש, ושילם את כל הכסף שהיה בידו בעבור הדג. כשחתכה אשתו את הדג כדי לבשלו, גילתה להפתעתה אבן יקרה. מיד קראה לבעלה. יוסף ואשתו הודו לה' על החסד שגמל עמם.

אנשי העיר שמעו על המקרה שקרה ליוסף ואמרו: "מהיום נקרא לו יוסף מוקיר שבת", כי השבת, אשר דאג לכבד תמיד, החזירה לו כגמולו. (על פי מסכת שבת דף קיט)

פרק טו

קידוש על היין (פרק סג)

מבוא

על ידי מה זוכרים את השבת?

- "תנו רבנן... 'זכור את יום השבת לקדשו' (שמות כ, ז) – **זוכרה על היין** בכניסתו. אין לי אלא בלילה, ביום מניין? תלמוד לומר: זכור את יום השבת".
(תלמוד בבלי, מסכת פסחים, דף קו, עמוד א)
- מהמילה "לקדשו" למדו חכמים שיש לקדש את השבת בליל שבת. מהמילה "יום" למדו חכמים שיש לקדש את השבת גם ביום.
- בעלי התוספות מבארים את דברי הגמרא "**זוכרה על היין**", היות ומופיעה המילה יין מספר פעמים בתנ"ך בצמוד למילה זכירה, מכאן חז"ל הסיקו שמצוות "זכירת שבת" תהיה על ידי יין.

מהו טעם וסיבת הזכירה?

- מהתורה יוצא אדם ידי חובת זכירה זו בכל דרך הנראית לו, אפילו על ידי אמירת מספר פסוקים המספרים על קדושת השבת. **אולם חז"ל תיקנו לקדש את יום השבת על היין** בקידוש של לילה ובקידוש של היום.
טעם מצווה זו: לפי שהיין משמח ומעורר את האדם בחרו חז"ל לזכור יום זה על היין, ועל ידו יתעורר האדם בשמחה לזכור גדולת וקדושת היום, ומתוך כך יזכור בריאת העולם ויתחזק באמונה בה'.
(על פי מקור חיים השלם, פרק קיד)

א. כשחוזרים מבית הכנסת בליל שבת, מצווה לקדש ולאכול מיד, ואסור לטעום כלום ואפילו מים קודם שיקדש.

זכור → שמור
מי שחייב בשמור, חייב גם בזכור

ב. נשים חייבות בקידוש, אף על פי שזו מצוות עשה שהזמן גרמא. הטעם לכך: כי הקשו (השוו) **זכור לשמור**:

בעשרת הדיברות הראשונים (בפרשת יתרו) נאמר: **"זָכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ"**. ובעשרת הדיברות השניים (בפרשת ואתחנן) נאמר: **"שָׁמֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ"**.

דרשו חכמים **"זכור ושמור בדיבור אחד נאמרו"** – ללמד שכל מי שחייב בשמור, חייב גם בזכור. לכן הואיל והנשים חייבות בשמירת השבת, ומוזהרות על איסור מלאכה [במצוות "לא תעשה" – **לֹא תַעֲשֶׂה כָל מְלָאכָה**] (שמות כ, י) – אין הבדל בין אישה לאיש, לכן הן חייבות גם בזכירתו על היין].

לפיכך, הנשים יכולות להוציא את האנשים ידי חובה, כיוון שחייבות מן התורה כמוהם.

ג. כוס הקידוש צריכה להכיל לפחות **"רביעית הלוג"** יין. לכתחילה צריך המקדש לשתות מלא לוגמיו, שהוא רוב רביעית, ומצווה שיטעמו כולם מכוס של ברכה.

בדיעבד, אם אף אחד לא שתה כמלוא לוגמיו, אך כולם שתו יחד כמלוא לוגמיו (רוב רביעית), יצאו ידי חובה.

רביעית הלוג

בשיעור "רביעית הלוג" חלקו שני פוסקים לפני כמה עשרות שנים. הרב חיים נאה סובר שזה 86 סמ"ק [רמז – כמניין גימטרייה "כוס"]. והרב ישעיהו קרליץ "החזון איש" סובר שזה 150 סמ"ק [רמז – כמניין גימטרייה "כוס הגון"].

ד. לכתחילה יש לקדש על יין, בין ביום ובין בלילה. אך אם אין יין מצוי בעיר, או שאין ברשותו יין לקדש עליו, יקדש בלילה על הפת.

כיצד מקדשים על הפת?

נוטל ידיו ומברך "על נטילת ידיים", ואומר: "ויכולו השמים והארץ וכו'..." ויניח ידיו על הפת ומברך "המוציא", וימשיך ברכת הקידוש עד סיומה, ובוצע על הפת כדרכו.

בקידוש היום: יאמר פסוקי קידוש הרגיל בהם, ויברך "שהכול" על מיץ סחוט, משקה קל, תה, שֵכר או בירה שהם "**חמר מדינה**" (חמר מדינה = משקה המשמש תחליף ליין באותו מקום. שרוב שתייתם ממנו, והוא להם כיון) ונוטל ידיו ומברך "המוציא".

שאלות חזרה

1. מאיזה פסוק בתורה למדו חכמים שיש לקדש את השבת בכניסת השבת וביום השבת? (מבוא)
2. מדוע קבעו חכמים שיש לקדש דוקא על יין ולא על מאכל אחר כמו פת? (מבוא)
3. מדוע נשים חייבות במצות קידוש, הלא זו מצות עשה שהזמן גרמא? (סעיף ב)
4. משימה: תמדדו בבית מה שיעור הגביע עליו אתם עושים קידוש. מלאו את הגביע במים, ושפכו אחר כך את המים לתוך בקבוק של תינוק, או בקבוק אחר שיש עליו שנתות (סימון לכמות המ"ל בבקבוק). כתבו מה הכמות שהיה בגביע.
5. בליל שבת במחנה הקיץ, פתחו את בקבוק היין והוא הדיף ריח רע. כנראה הבקבוק התחמם בשמש והיין שבתוכו החמיץ ותסס. אחד המדריכים הרגיע את כולם ואמר שבמצב כזה אפשר לקדש באופן אחר. פרטו למה התכוון המדריך. (סעיף ד)

6. הסבירו את המושגים הבאים: חמר מדינה, רביעית הלוג, "שמור וזכור בדיבור אחד נאמרו".

עיינו בקיצור שו"ע מקור חיים, פרק סג, סעיף ח, וענו על השאלה הבאה:

7. בשבת חל יום ההולדת של אבא, לפיכך, להפתעת כולם, הגישה אם המשפחה לאחר הקידוש, בסעודת שבת משקאות מיוחדים: ליקר בננות ויין ישן משובח. עד מהרה התנהל ויכוח בין בני הבית, האם עליהם לברך על המשקאות או שברכת הגפן בקידוש פוטרת אותם? דוד טען: כי אין לברך. יוסי אחיו טען: היות ואין אנו נוהגים לשתות יין וליקר בסעודה, אין ברכת הגפן פוטרת אותנו ועלינו לברך על המשקאות.

א. מי מהם צודק?
ב. נמקו דבריכם.

העשרה

קראו את דברי הרב יצחק יוסף, בספרו ילקוט יוסף, וענו על השאלות הבאות:

ילקוט יוסף, חלק ד (שבת חלק א), עמוד רעז, סעיפים לט, מא. לט. אף מי שלא טעם מהיין, יצא ידי חובת הקידוש, הן בקידוש הלילה והן בקידוש היום. שאין טעימה זו לעיכובא, אלא לחיבוב מצוה. מא. מותר לקדש בכוס העשוי לשימוש חד פעמי, או כוס נייר, וכדומה. ומכל מקום אם יש לו כוס אחר, עדיף יותר לקדש בכוס אחר, ויקיים בעצמו, זה אלי ואנוהו, התנאה לפניו במצות.

8. בשבת חתן של רפאל, שמע יובל אחיו את הקידוש, אך לצערו לא הצליח לטעום מהכוס.

א. האם יובל יצא ידי חובת קידוש?
ב. נמקו דבריכם.

9. א. האם אפשר לקדש בכוס חד פעמית?
ב. הסבירו את הפסוק "זה אלי ואנוהו", ואת דרשת חז"ל – "התנאה לפניו במצות".

פרק טז

שלוש סעודות וסדר ליל שבת (פרק סד)

אוכלי שלוש סעודות

"אמר רבי שמעון בן פזי...: כל המקיים שלש סעודות בשבת ניצול משלש פורעניות: מחבלו של משיח, ומדינה של גיהנם, וממלחמת גוג ומגוג... אמר רבי יוחנן...: כל המענג את השבת נותנין לו נחלה בלי מצרים. (ללא גבולות, שפע רב)... אמר רבי יוסי: יהא חלקי מאוכלי שלש סעודות בשבת".
(תלמוד בבלי, מסכת שבת, דף קיח, עמוד א)

עיינו בקיצור שו"ע מקור חיים, פרק סד, סעיפים א-ב, וענו על השאלות הבאות:

שאלות חזרה

1. העתיקו את הטבלה ומלאו אותה.

כתבו "פטור" או "חייב" בשלוש סעודות שבת	
	אישה
	עני
	חולה
	איש

2. באלו סעודות חייבים לאכול פת?
3. מהו שיעור הלחם שצריך לאכול בסעודות שבת? (פרטו לכתחילה, בדיעבד)
4. כיצד ינהג אדם שלא אכל סעודה בליל שבת?
5. העתיקו למחברתכם את המושגים הקשורים להלכות שבת מן המושגים שלפניכם והסבירו אותם.
לשון של זהורית, קבלת שבת, תשליך, עונג שבת, זכרונות, לכה דודי, שופרות, סוכה, י"ג מידות הרחמים, זכור ושמור, שלוש סעודות, ארבע פרשיות, ארבעת המינים.

פרק יז

לא תעשה כל מלאכה

הקדמה

בתורה הוזהרנו על שמירת השבת ועל איסור עשיית מלאכה בשבת, בזה הלשון: **"לא תעשה כל מלאכה"**. (שמות כ, ט. דברים ה, יג) אך התורה סתמה ולא פירשה. מה כלול במושג **"מלאכה"**? כמו כן, מהם פרטי הדינים? במשנה במסכת חגיגה בפרק א, משנה ח נאמר: **"הלכות שבת... הן כהררים התלויים בשערה, שהן מקרא מועט והלכות מרובות"**. ביאר רש"י שם: **"שיש בהם הרבה הלכות התלויות ברמז במקרא מועט, כהר התלוי בשערות הראש"**. על ביאור המושג **"מלאכה"** וכן מהן המלאכות הכלולות באיסור **"לא תעשה כל מלאכה"**, למדו חז"ל מסמיכות הפסוקים המצויים על שמירת שבת לפסוקים העוסקים בבניית המשכן, כפי שיבואר להלן.

אח-אח

א. מלאכה מהי?

המושג מלאכה אינו נמדד לפי קושי המלאכה כדי להתחייב בשבת, משום שיש המוציא מחט מרשות היחיד לרשות הרבים וחייב משום מלאכת הוצאה. לעומתו, הנושא משאות כבדים ממקום למקום ברשות היחיד כל השבת, אינו עובר על איסור מלאכה. **התורה אסרה פעולות המהוות מלאכות יצירה.**

ב. הדבר מסור לחכמים והם קבעו על ידי לימודים שונים מה נקרא מלאכה. חלק מהמלאכות נאמרו במפורש בתורה, כגון: חריש, קציר, הבערת אש, הוצאה מרשות היחיד לרשות הרבים, וחלק גדול לא נאמר במפורש, אלא נלמד על ידי חז"ל מפסוקים שונים.

ג. ל"ט אבות מלאכה בשבת – ל"ט מלאכות המשכן.

מהות המלאכות האסורות בשבת נלמדת ממלאכת המשכן. מכך שהתורה הסמיכה את איסור עשיית מלאכה בשבת, לציווי עשיית המשכן במקומות שונים.

שמות לא

פסוקים א-יא, עשיית המשכן:

"וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה... וַעֲשׂוּ... אֶת אֹהֶל מוֹעֵד וְאֶת הָאָרֶץ... וְאֶת הַשְּׁלֵטָן וְאֶת כְּלָיו וְאֶת הַמִּנְרָה..."

פסוקים יב-טו, שמירת שבת:

"אֲךָ אֶת שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמְרוּ... שֵׁשֶׁת יָמִים יַעֲשֶׂה מְלָאכָה וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבָּת שַׁבְּתוֹן קֹדֶשׁ לַה'..."

רש"י בפסוק יג פירש: על אף שציוויי אותך לבנות את המשכן וכליו אולם לא ביום שבת, ולא נדחה מצוות שמירת שבת מפני מצוות בנין המשכן.

מסמיכות פרשיות אלו למדו חז"ל (תלמוד בבלי, מסכת שבת, דף מט, עמוד ב):

1. אסור לבנות אפילו את המשכן בשבת.
2. המלאכות ששימשו לבניית המשכן הן המלאכות האסורות בשבת.
3. המלאכה האסורה היא מלאכת מחשבת (אומנות).

ד. במלאכת המשכן מצויות ל"ט (שלושים ותשע) מלאכות, והן משמשות "ל"ט אבות המלאכות" האסורות בשבת.

מנין ל"ט אבות מלאכות

"אלו אבות מלאכות ארבעים חסר אחת: הזרע, והחורש, והקוצר, והמעמר, והדש, והזורה, הבורר, הטוחן, והמרקד, והלש, והאופה, הגוזז את הצמר, המלבנו, והמנפצו, והצובעו, והטווה, והמיסך והעושה שתי בתי נירין, והאורג שני חוטין, והפוצע שני חוטין, הקושר, והמתיר, והתופר שתי תפירות, הקורע על מנת לתפור שתי תפירות, הצד צבי, השוחטו, והמפשיטו, המולחו, והמעבד את עורו, והממחקו, והמחתכו, הכותב שתי אותיות, והמוחק על מנת לכתוב שתי אותיות, הבונה, והסותר, המכבה, והמבעיר, המכה בפטיש, המוציא מרשות לרשות. הרי אלו אבות מלאכות ארבעים חסר אחת".
(מסכת שבת, פרק ז, משנה ב)

שאלות חזרה

1. הסבירו את משמעות המשפט "הלכות שבת כהררים התלויים בשערה".
2. כתבו מהו ההבדל בין משמעות המושג "מלאכה", המקובל בחיי היומיום, לבין פירושו ומשמעותו בהלכות שבת.
3. מה למדו חז"ל מסמיכות פרשיות המשכן לפרשיות שבת?
4. כיצד למד רש"י "שאין מלאכת המשכן דוחה שבת"?
5. א. **עיינו בספר שמות לד, כא ובפרק לה, ב-ג, וכתבו אילו מלאכות נאסרו במפורש בתורה?**

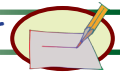
ב. מה המקור לשאר אבות המלאכות? (כגון: כותב, מוחק וכו')

פרק יח

קצת מלאכות האסורות בשבת (פרק עה)

מלאכת צידה

ע"פ 83/28 כינה

עיינו בקיצור שו"ע מקור חיים, פרק עה, סעיף עב, וענו על השאלות הבאות:

1. אדם המגדל חיה ועוף בביתו (חתול, כלב, תוכי וכדומה), האם יכול להכניסם לכלובם בשבת? (הבחינו בין בעלי חיים שמצייתים לקריאתו לבין אלו שאינם מצייתים לה).
2. מהו הדין בבעל חיים חדש שעדיין לא התרגל לאדונו?
3. אם העוף נכנס לכלוב, האם מותר לנעול את הדלת בפניו כדי שלא יצא? (פרטו בעופות חדשים או ותיקים).

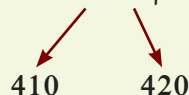
סרק יט

הלכות חנוכה (פרק קיג)

שני בתי המקדש שהיו לעם ישראל נחרבו ביום ט' באב. בית המקדש הראשון – בנה אותו שלמה המלך, עמד 410 שנה ונחרב על ידי נבוזראדן, אשר נשלח על ידי נבוכדנאצר מלך בבל. שבעים שנה נשארו ישראל ללא מקדש.

בית המקדש השני – בנו אותו העולים מבבל ועמד 420 שנה, ונחרב על ידי טיטוס הרשע הרומאי.

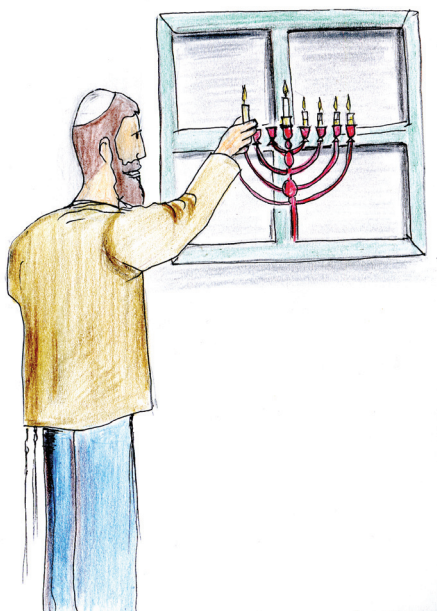
חז"ל נתנו רמז בדבר, מהפסוק בשמות כז, כ: "שמן זית זך כתית למאור"

- א. בימי בית שני, כשמלכה מלכות יוון הרשעה על ארץ ישראל, ובייחוד בימי המלך אנטיוכוס, אשר הציק מאוד לעם ישראל וביקש להשכיחם תורת ה', העמיד פסל בבית המקדש, העלה חזיר לקורבן, גזר שלא ישמרו את השבת וביטל מצוות ברית המילה.
- ב. בעיירה קטנה מודיעים, אשר ממערב לירושלים, ישב מתתיהו בן יוחנן, כוהן גדול מבית חשמונאי, יחד עם חמשת בניו: (1) יוחנן (2) שמעון (3) יהודה (4) אלעזר (5) ויונתן, ואליהם נאספו מעט אנשים והרימו את נס המרד נגד גזרות השמד, וגברו בני חשמונאי על אויביהם, וחזרה המלכות לישראל עוד שנים רבות.
- ג. כאשר כבשו את ירושלים מידי היוונים, הגיעו להר הבית, לבית המקדש, הרסו את המזבח וגנזו את אבניו. בנו מזבח חדש וחנוכהו ברוב פאר והדר, אותו היום כ"ה בכסלו היה.

ד. "חנוכה" על שם מה?

1. בימים אלו טיהרו את המקדש וחנוכהו מחדש.
2. חנוכה – צירוף של שתי מילים "חנו" "כה", ביום כ"ה לחודש כסלו חנו מאויביהם.

ה. כשנכנסו להיכל לא מצאו שמן טהור, אלא פך קטן שלא הספיק להדליק רק ליום אחד, נעשה להם נס והדליק לשמונה ימים, עד שכתשו זיתים והפיקו מהם שמן בטהרה. מפני נס זה התקינו חכמים שיהיו שמונה ימים אלו ימי שמחה ואומרים הלל שלם בברכה, ומדליקים נרות בערב בפתחי הבתים לפרסם את הנס.

מדוע אומרים הלל בימי חנוכה?

- "נביאים שביניהן תקנו להן לישראל, שיהו אומרים אותו על כל פרק ופרק (= שלושה רגלים), ועל כל צרה וצרה שלא תבא עליהן, ולכשנגאלין אומרים אותו על גאולתן" (תלמוד בבלי מסכת פסחים דף קיז עמוד א).
- רש"י באר: "ועל כל צרה שלא תבא עליהם – כלומר שאם חס ושלום תבוא צרה עליהן ויושעו ממנה, אומרים אותו על גאולתן, כגון חנוכה".

תפילת "על הניסים"

- ו. בתפילת העמידה – תפילת שמונה עשרה, מוסיפים את תפילת "על הניסים" בברכת "מודים אנחנו לך". ואם לא אמר אותה אינו חוזר. מי שנזכר לפני שאמר שם ה' של ברכת מודים חוזר לאומרה, ומי ששכח אומר את הנוסח לאחר גמר תפילתו, לפני "יהי רצון...".
- ז. גם בברכת המזון יש לומר את תפילת "על הניסים" ודינה כמו בתפילה. ואם שכח לאומרה מזכירה בתוך הרחמן הוא יעשה לנו ניסים...

שאלות חזרה

1. השלימו את הטבלה.

בית המקדש השני	בית המקדש הראשון	
		כמה שנים עמד?
		מתי נחרב (תאריך)
		מי החריבו?

2. מתי אירע נס חנוכה?
- א. בימי בית ראשון. ב. בימי בית שני. ג. בהקמת המשכן
3. מתי הייתה חנוכת המזבח?
4. מהו הטעם לשם "חנוכה"?
5. מה תיקנו חכמים זכר לנס פך השמן?
6. כמה זמן נדרש לייצר שמן חדש טהור?
7. איזו תפילה מוסיפים בברכת המזון ובתפילת העמידה?
8. מה הדין אם שכח לאומרה? (פרטו בתפילה, בברכת המזון)

9. העתיקו את התפזורת ומצאו את המילים הקשורות לחנוכה. צבעו כל מילה בצבע שונה.

ו	י	ש	א	ל	ח	ז	ו	ה	ח	נ
ו	ו	ח	ל	א	ש	ז	ה	ח	נ	ס
ח	נ	ע	ע	ר	ח	נ	ו	כ	ו	ה
נ	ת	ו	ל	נ	ו	צ	ד	ב	כ	ל
נ	נ	נ	ר	ג	נ	צ	ה	י	ה	ל
ז	ח	ז	ו	ט	א	ר	ק	י	ר	ק
י	צ	ג	ד	ח	י	ח	ל	נ	ח	ל
נ	ק	ו	ח	ש	ח	נ	ד	י	צ	ד
ז	י	ת	כ	ה	כ	ס	ל	ו	נ	ס
ח	ו	ד	י	ע	י	ן	ח	ק	ד	ש

המילים: הלל,
שמן, זית, חנוכה,
כ"ה כסלו, יהודה,
המכבי, מודיעין,
חשמונאים, יוחנן,
שמעון, אלעזר,
יונתן, נס

שאלות חקר

10. עיינו בסידור בתפילת שמונה עשרה בסוף ברכת "מודים אנחנו לך" ובברכת המזון לאחר ברכת "נודה לך".
 - א. מדוע קבעו לומר תפילת "על הניסים" בברכת "מודים אנחנו לך", ובברכת "נודה לך"?
 - ב. העתיקו למחברת את המילים מתפילת "על הניסים" בהם נזכר בימי מי היה הנס.
 - ג. ע"פ תפילת "על הניסים", מה היו הגזרות של היוונים?
 - ד. הסבירו את המילים בתפילה: "רבת את ריבם, דנת את דינם, נקמת את נקמתם". ריבם, דינם ונקמתם של מי?
 - ה. על איזה נס אנו מודים בתפילת "על הניסים"?
 - ו. איזה נס נזכר רק ברמז בתפילת על הניסים?
 - ז. הסבירו את הכתוב בתפילה: "וקבעו להודות ולהלל לשמך הגדול"?

11. א. עיינו בסידור ומצאו מהי הקריאה בתורה בימי חנוכה.

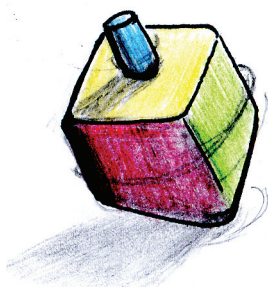
ב. עיינו בחומש במדבר פרק ז', וכתבו מתי הקריבו את הקרבנות הללו. מדוע חכמים תקנו לקרוא פסוקים אלו בחנוכה?

העשרה

12. חפשו את הנס, הנר והאור!

השיבו על ההגדרות. בתוך התשובות מסתתרות המילים: נס, נר, אור. לדוגמה:
פנס - נס, נרדף - נר.

א. היכן הנס?

שם של בגד: מכנסיים
גמד:
פרי מאכל: _____

ב. היכן האור?

מקרה, אירוע: מאורע
מחסה לבהמה:
שם של עץ: _____

ג. היכן הנר?

מצביא, דמות תנ"כית (ראו שמואל ב ב, ח):

שם של פרח: _____
ימה בארצנו: _____

פרק כ

מבוא להלכות תפילה

1. מצוות התפילה

- הרמב"ם בספר המצוות מונה את מצוות התפילה לה' כמצוות עשה ומביא הוכחות לכך:
"המצווה החמישית – היא הצווי שנצטוינו לעובדו. ונכפל הצווי הזה כמה פעמים, ואמר: **ועבדתם** את ה' א-להיכם' (שמות כג, כה) ואמר: **ואתו תעבדו**' (דברים יג, ה)... ובמשנתו של רבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי אמרו: 'מנין לעיקר תפילה בתוך המצוות? מהכא (מכאן – מפסוק זה): 'את ה' א-להיך תירא ואתו **תעבד**' (דברים י, יג)"
- מצוות התפילה לשיטתו של הרמב"ם היא מדאורייתא-מהתורה, אך זמני התפילה, נוסחיה וסדריה הם מדרבנן (תקנת חכמים). וכך כתב בספרו משנה תורה (הלכות תפילה א, א-ו):
"א. **מצוות עשה להתפלל בכל יום** שנאמר ועבדתם את ה' א-להיכם... **ואין מנין התפילות מן התורה. ואין משנה (נוסח) התפילה הזאת מן התורה. ואין לתפילה זמן קבוע מן התורה.**
ב. ולפיכך נשים... חייבין בתפילה לפי שהיא מצוות עשה שלא הזמן גרמא, אלא חיוב מצוה זו כך הוא: **שיהא אדם מתחנן ומתפלל בכל יום ומגיד שבחו של הקב"ה, ואחר כך שואל צרכיו... ואחר כך נותן שבח והודיה... כל אחד לפי כוחו.**
ג. אם היה רגיל מרבה בתחנה ובקשה, ואם היה ערל שפתים מדבר כפי יכולתו ובכל עת שירצה. וכן מנין התפילות כל אחד כפי יכולתו. יש מתפלל פעם אחת ביום, ויש מתפלל פעמים הרבה... וכן היה הדבר תמיד ממש ועד עזרא.
ד. כיון שגלו ישראל בימי נבוכדנצאר הרשע נתערבו בפרס ויון ושאר האומות ונולדו להם בנים בארצות הגוים, ואותן הבנים נתבלבלו שפתם והיתה

שפת כל אחד ואחד מעורבת מלשונות הרבה, וכיון שהיה מדבר אינו יכול לדבר כל צרכו בלשון אחת אלא בשיבוש... ומפני זה כשהיה אחד מהן מתפלל, תקצר לשונו לשאול חפציו או להגיד שבח הקב"ה בלשון הקודש עד שיערבו עמה לשונות אחרות. וכיון שראה עזרא ובית דינו כך, עמדו ותקנו להם שמונה עשרה ברכות על הסדר... כדי שיהיו ערוכות בפי הכל, וילמדו אותן ותהיה תפילת אלו העלגים שלימה כתפילת בעלי הלשון הצחה...

ה. וכן תקנו שיהא מנין התפלות כמנין הקרבנות, שתי תפלות בכל יום כנגד שני תמידין וכל יום שיש קרבן מוסף תקנו בו תפלה שלישית כנגד קרבן מוסף, ותפלה שהיא כנגד תמיד של בקר היא הנקראת תפלת השחר, ותפלה שכנגד תמיד של בין הערבים היא הנקראת תפלת מנחה ותפלה שכנגד המוספין היא נקראת תפלת המוספין.

ו. וכן התקינו שיהא אדם מתפלל תפלה אחת בלילה שהרי איברי תמיד של בין הערבים מתעכלין והולכין כל הלילה שנאמר היא העולה וגו' כענין שנאמר ערב ובקר וצהרים אשיחה ואהמה וישמע קולי..."

ע"כ/א"כ

1. לפי שיטת הרמב"ם, כיצד התורה מכנה את התפילה?
2. מדוע נשים חייבות במצוות התפילה?
3. א. לפי איזה נוסח היו מתפללים מתקופת משה ועד תקופת עזרא?
ב. כמה תפילות התפללו ביום מתקופת משה ועד תקופת עזרא?
4. מדוע תיקנו עזרא ובית דינו נוסח תפילה קבוע?
5. על פי מה קבעו את מספר התפילות שאנו מתפללים ביום?

שאלת חשיבה ואתגר

עיינו בהשגות הרמב"ן על הרמב"ם בספר המצוות, וכתבו במה חולק הרמב"ן על הרמב"ם ובאיזה מקרה הוא מודה לו? (ניתן להשתמש גם במאגרי מידע).

2. כוחה של תפילה

- "(א) בַּיָּמִים הֵהֵם תָּלָה תְּזַקְיָהוּ לְמוֹת וַיָּבֹא אֵלָיו יִשְׁעִיָּהוּ בֶן אֲמוּזַן הַנָּבִיא וַיֹּאמֶר אֵלָיו כֹּה אָמַר ה' צוּ לְבֵיתְךָ כִּי מֵת אַתָּה וְלֹא תַחֲיֶה: (ב) וַיִּסַּב תְּזַקְיָהוּ פָּנָיו אֶל הַקִּיר וַיִּתְפַּלֵּל אֶל ה': (ג) וַיֹּאמֶר אָנָּה ה' זָכַר נָא אֶת אֲשֶׁר הִתְהַלַּכְתִּי לִפְנֶיךָ בְּאַמֶּת וּבְלֵב שָׁלֵם וְהֵטוֹב בְּעֵינֶיךָ עָשִׂיתִי וַיִּבֶךְ תְּזַקְיָהוּ בְּכִי גָדוֹל: (ד) וַיְהִי דְבַר ה' אֶל יִשְׁעִיָּהוּ לֵאמֹר: (ה) הֲלוֹךְ וְאַמְרַתְּ אֶל תְּזַקְיָהוּ כֹּה אָמַר ה' אֱלֹהֵי דָוִד אֲבִיךָ שְׁמַעְתִּי אֶת תְּפִלָּתְךָ רָאִיתִי אֶת דְּמַעְתְּךָ הַנְּגִי יוֹסֵף עַל יָמֶיךָ חֲמִשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה: (ו) וּמִכָּפָּה מָלַךְ אֲשׁוּר אֶצִּילְךָ וְאֵת הָעִיר הַזֹּאת וְגִנּוֹתֶי עַל הָעִיר הַזֹּאת:" (ישעיהו לח)

- הגמרא במסכת ברכות, דף י, עמוד א, משלימה ומבארת את הדו שיח שהתנהל בין המלך לבין הנביא:
הנביא פונה למלך: "צו לביתך כי מת אתה ולא תחיה", פירוש: מת אתה בעולם הזה ולא תחיה לעולם הבא.
חזקיהו המלך שואל את הנביא: על מה ולמה כל העונש החמור הזה?
הנביא משיב: משום שלא נשאת אישה ולא בנית בית בישראל.
אמר לו חזקיהו: הסיבה לכך כי ראיתי במראה הנבואה שעתידי לצאת ממני בן רשע.
השיב לו הנביא: אל לך להתערב בשיקוליו של הקב"ה, אתה חייב לעשות את המוטל עליך!
המלך ביקש מהנביא שייתן לו את בתו לאישה, אולי זכותו וזכות הנביא יעזרו להם וייוולדו להם בנים צדיקים.
הנביא השיב: כבר נגזרה עליך הגזרה ואין אתה יכול לשנותה.
המלך פנה בתקיפות לנביא: "בן אמוץ פֶּלֶה (סיים) נבואתך וצא! כך מקובלני מבית אבי אבא, אפילו חרב חדה מונחת על צווארו של אדם, אל יתייאש מן הרחמים.
אז פנה המלך בתפילה לה' בלב שבור ומתוך בכי, וה' שמע לתפילתו.

3. כוחה של דמעה

- המלך אינו מתייחס, על אף שהנביא אינו משאיר לו תקווה, הוא פונה בתפילה לה' ובבכייה. על כך אמרו חז"ל בגמרא במסכת ברכות, דף לב: **"ואף על פי ששערי תפלה ננעלו שערי דמעה לא ננעלו"**, בכוח התפילה על ידי דמעה לבטל את הגזרה.

ע"כ/א כ"ה

1. מהי הגזרה הקשה שנגזרה על חזקיהו המלך?
2. מדוע המלך חזקיהו לא נשא אישה?
3. ציינו את תגובת הנביא ישעיהו למעשה זה.
4. מה המסר שאתם למדים מתשובת הנביא למלך?
5. בזכות מה הצליח המלך לבטל את הגזרה?
6. האם ידוע לכם על גזרה שהתבטלה בזכות התפילה?
7. האם תוכלו לכתוב על חוויה דומה שבה הצלחתם בזכות תפילה לבטל גזרה מסוימת?

טבת-שבט

פרק כא

פסוקי דזמרה (פרק יג)

עיינו בקיצור שו"ע מקור חיים, פרק יג, סעיפים ז-ט, יד, יח-כא, וענו על השאלות הבאות:

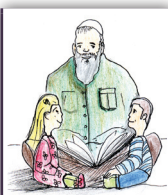

שאלות חזרה

1. כתבו שלושה כללים אחדים לאמירת הברכה "ברוך שאמר...". (סעיף ז)
2. מדוע צריך אדם להשתדל שלא תופרע אמירת ברכה זו? (סעיף ח)
3. א. דוד התחיל לומר "ברוך שאמר", אך קודם שהגיע ל"ברוך אתה ה'..." שמע קדיש או קדושה או ברכו, כיצד עליו לנהוג? פרטו. (סעיף ח)
ב. כיצד ינהג דוד אם הוא התחיל לומר את נוסח הברכה, "ברוך אתה ה'..."? (סעיף ח)
4. מדוע אין לומר אמן אחר החזן כשהמברך לא סיים לברך ברכת "ברוך שאמר"? (סעיף ט)
5. מדוע לדעתך אין לדבר מתחילת ברכת "ברוך שאמר" עד לאחר תפילת העמידה?
6. א. תארו כיצד לדעתכם יש להתנהג כשנפגשים עם אישיות חשובה. כתבו מה לדעתכם היה חושב עליכם אותה אישיות בכירה לו באמצע השיחה איתו הייתם מדברים עם חבר על דברים אחרים, על חוויות, משחקים וכדומה.
ב. אלו מסקנות ניתן להסיק מאופי מפגש עם אישיות בכירה על התפילה שלכם.

7. על מה צריך להקפיד השליח ציבור לפני שאומר "ישתבח" וקדיש? (סעיף יח)
8. לקבוצת חיילים יש זמן מצומצם מאד להתפלל. אילו פרקים יאמרו לפני שיתחילו להתפלל קריאת שמע וברכותיה? (סעיף יט)
9. כיצד יש לומר את ברכת ישתבח? פרטו לפי המנהגים השונים. (סעיף כ)
10. מתי יכול אדם לענות לקדיש או לקדושה באמצע ברכת "ישתבח"? פרטו. (סעיף כא)

מעשה שהיה תפילתו של חסיד

"מעשה בחסיד אחד שהיה מתפלל בדרך, בא הגמון (שר) אחד ונתן לו שלום ולא החזיר לו שלום, המתין לו עד שסיים תפלתו. לאחר שסיים תפלתו אמר לו: ... והלא כתוב בתורתכם... (דברים ד') 'ונשמרתם מאד לנפשתיכם', כשנתתי לך שלום למה לא החזרת לי שלום? אם הייתי חותך ראשך בסייף מי היה תובע את דמך מידי? אמר לו: המתן לי עד שאפייסך בדברים. אמר לו: אילו היית עומד לפני מלך בשר ודם ובא חברך ונתן לך שלום – היית מחזיר לו? אמר לו: לא. ואם היית מחזיר לו, מה היו עושים לך? אמר לו: היו חותכים את ראשי בסייף. אמר לו: והלא דברים קל וחומר; ומה אתה שהיית עומד לפני מלך בשר ודם שהיום כאן ומחר בקבר – כך, אני שהייתי עומד לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא שהוא חי וקיים לעד ולעולמי עולמים – על אחת כמה וכמה! מיד נתפייס אותו הגמון, ונפטר (והלך) אותו חסיד לביתו לשלום".

(תלמוד בבלי מסכת ברכות דף לב עמוד ב – דף לג עמוד א)

פרק כב

קריאת שמע וברכותיה (פרק יד)

מבוא

1. כמה פעמים ביום קוראים קריאת שמע?

- פעמיים בכל יום קוראים את קריאת שמע.

2. מתי קוראים את קריאת שמע?

- פרשיות קריאת שמע קוראים בערב ובבוקר שנאמר: "שמע ישראל... ואהבת את ... ודברת במ בשבתך בביתך ובלכתך בדרך **ובשכבך** ובקומך". בשעה שבני אדם שוכבים וזהו לילה, ובשעה שבני אדם עומדים וזהו יום.

3. אילו פרשיות קוראים?

- שלוש פרשיות קוראים ואלו הן: א. "שמע" ב. "והיה אם שמוע" ג. "ויאמר"
- מקדימים לקרוא פרשת "שמע" מפני שיש בה ייחוד ה', אהבתו ותלמודו, שהוא העיקר הגדול שהכול תלוי בו. ואחריה פרשת "והיה אם שמוע", שיש בה ציווי על שאר כל המצוות, ואחר כך פרשת "ויאמר", שיש בה מצוות ציצית וציווי זכירת כל המצוות.

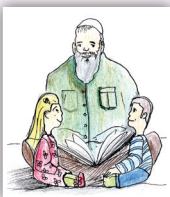
4. מהו טעם קריאה זו?

- מצוות אלה ייחוד ה' ויראתו ואהבתו העיקרים הגדולים שבאמונה... התלויים במחשבה בלבד ובהרגשת הלב... מצוות קריאת שמע בוקר וערב באה לעזור לאדם לקבוע בלבו עיקרים אלה (על פי הקדמת מקור חיים, פרק מז).

5. מעלת קבלת עול מלכות שמיים

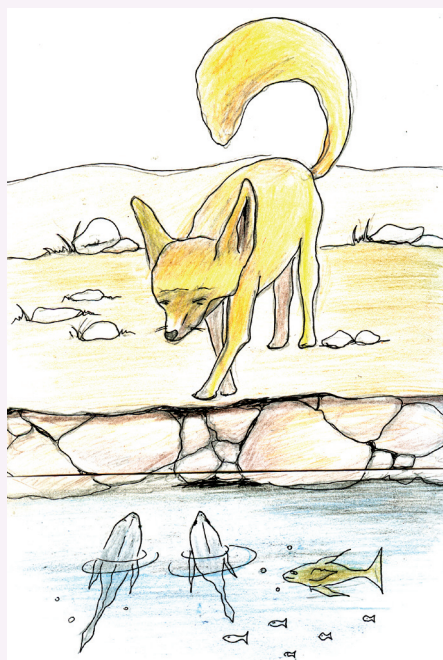
- "וַיֵּאסֹר יוֹסֵף מִפְּרַכְּתוֹ וַיַּעַל לְקִרְאֵת יִשְׂרָאֵל אָבִיו גִּשְׁנָה וַיֵּרָא אֵלָיו וַיִּפֹּל עַל צְנָאָרָיו וַיִּבְךְּ עַל צְנָאָרָיו עוֹד" (בראשית מו, כט).

דרשו חז"ל – יוסף בכה על צווארי אביו ואילו יעקב קרא באותה שעה קריאת שמע, למרות שיכל יעקב להקדים ולקרוא את קריאת שמע או לאחרת לאחר המפגש, אלא שרצה יעקב ללמד את בנו את גודל מעלת קריאת שמע, ולכן המתין מלקרוא בדיוק עד רגע הפגישה עם יוסף ולהראות לכולם כי גם יוסף בנו יקירו אינו חשוב כקבלת עול מלכות שמים" (על פי מקור חיים השלם, פרק מח).

מצשה שהיה אהבת ה' מתוך מסירות נפש

"ואהבת את ה' אלהיך... רבי עקיבא אומר: בכל נפשך אפילו נוטל את נפשך. תנו רבנן: פעם אחת גזרה מלכות הרשעה שלא יעסקו ישראל בתורה, בא פפוס בן יהודה ומצאו לרבי עקיבא שהיה מקהיל קהלות ברבים ועוסק בתורה. אמר ליה: עקיבא, אי אתה מתירא מפני מלכות? אמר לו: אמשול לך משל, למה הדבר דומה – לשועל שהיה מהלך על גב הנהר, וראה דגים שהיו מתקבצים ממקום למקום, אמר להם: מפני מה אתם בורחים? אמרו לו: מפני רשתות שמביאין עלינו בני אדם. אמר להם: רצונכם שתעלו ליבשה, ונדור אני ואתם כשם שדרו אבותי עם אבותיכם? אמרו לו: אתה הוא שאומרים עליך פקח שבחיות? לא פקח אתה, אלא טפש אתה! ומה במקום חיותנו אנו מתיראין, במקום מיתתנו על אחת כמה וכמה! אף אנחנו, עכשיו שאנו יושבים ועוסקים בתורה, שכתוב בה (דברים ל) כי הוא חיך וארך ימיו – כך, אם אנו הולכים ומבטלים ממנה – על אחת כמה וכמה.

אמרו: לא היו ימים מועטים עד שתפסוהו לרבי עקיבא וחבשוהו בבית האסורים, ותפסו לפפוס בן יהודה וחבשוהו אצלו.

אמר לו: פפוס! מי הביאך לכאן? אמר ליה: אשריך רבי עקיבא שנתפסת על דברי תורה, אוי לו לפפוס שנתפס על דברים בטלים. בשעה שהוציאו את רבי עקיבא להריגה זמן קריאת שמע היה, והיו סורקים את בשרו במסרקות של ברזל, והיה מקבל עליו עול מלכות שמים. אמרו לו תלמידיו: רבינו, עד כאן?

אמר להם: כל ימי הייתי מצטער על פסוק זה בכל נפשך – אפילו נוטל את נשמתך, אמרתי: מתי יבא לידי ואקיימנו, ועכשיו שבא לידי לא אקיימנו? היה מאריך באחד עד שיצתה נשמתו באחד. יצתה בת קול ואמרה: אשריך רבי עקיבא שיצאה נשמתך באחד." (תלמוד בבלי, מסכת ברכות, דף סא, עמוד ב)

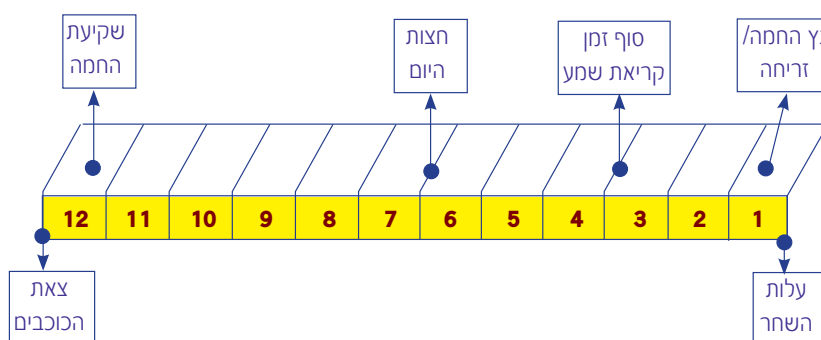

א. זמן קריאת שמע של שחרית, משיראה את חברו הרגיל עמו קצת ממרחק ד' אמות ויכירנו (אמה = 48 ס"מ או 57.6 ס"מ) ונמשך זמנה עד סוף **שלוש שעות זמניות (רבע היום)**.

שעות זמניות

- מחלקים את היום (מזריחת השמש ועד שקיעתה, או מעלות השחר ועד צאת הכוכבים) ל-12 חלקים שווים, וכל חלק נחשב לשעה זמנית. כגון: יום שיש בו 14 שעות, שעה זמנית = $70 \text{ דקות} = (14 \times 60 : 12)$ (בחורף השעות הזמניות קצרות מ-60 דקות ובקיץ הן ארוכות מ-60 דקות).
הגר"ע יוסף כתב: לעניין קריאת שמע, יש להחמיר ולחשב השעות מעלות השחר (עלות השחר = 72 דקות לפני הזריחה).

תרשים שעות זמניות

- ב. **ותיקין:** אלו אנשים המחבבים את המצוות והם מכוונים לקרוא את קריאת שמע קודם הנץ החמה (תחילת הזריחה). כדי שיסיימו את קריאת שמע וברכותיה עם הנץ החמה, ומיד מתחילים את תפילת העמידה. מצווה מן המובחר לנהוג כוותיקין.

מצוות צריכות כוונה

- ג. אחרי סיום ברכת "הבוחר בעמו ישראל באהבה" יכוון בדעתו לקיים מצוות עשה של קריאת שמע, ומצוות עשה של ייחוד ה', ויאמין כי הוא אחד בלי שום שותף.

- ד. בשעת קריאת שמע יכוון לקבל עליו עול מלכות שמיים. כמו כן יקראנה באימה, ביראה ובהכנעה.
- ה. בפסוק הראשון "שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד" צריך לכוון כדלהלן: "שמע – קבל, דע והאמן כי ה' אלקינו ה' אחד", ואם לא כיוון לבו, ימתין קצת בשתיקה ויחזור לקראו שנית בכוונה.
- ו. נוהגים לומר פסוק זה בקול רם על מנת לעורר הכוונה. כמו כן, לכסות את העיניים ביד ימין, כדי ששום דבר לא יפריע לו בכוונה.
- ז. נוהגים להאריך באות ח' של "אחד" כדי שיוכל לחשוב שה' יחיד בעולמו ומושל בארבע רוחות העולם.

כל המאריך באחד – מאריכין לו ימיו

"תניא, סומכוס אומר: כל המאריך באחד – מאריכין לו ימיו ושנותיו. אמר רב אחא בר יעקב: ובדלי"ת (שיאריך באות ד' שאז תישמע המילה "אחד" בשלמותה).

אמר רב אשי: ובלבד שלא יחטוף בחי"ת (שלא יקרא את האות ח' במהירות, הכוונה שידגיש את האות ח').

רבי ירמיה הוה יתיב קמיה דרבי [חייא בר אבא] חזייה דהוה מאריך טובא (רבי ירמיה היה יושב לפני רבו רבי חייא ושמע שהוא מאריך יותר מדי). אמר ליה: כיון דאמליכתי למעלה ולמטה ולארבע רוחות השמים, תו לא צריכת (אמר לו: כיוון שהמלכת את ה' במחשבה למעלה בשמיים ולמטה בארץ ובארבעת הצדדים (מזרח, מערב, צפון ודרום), אינך צריך להאריך עוד)".

(תלמוד בבלי, מסכת ברכות, דף יג, עמוד ב)

- ח. הפסוק "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד" נאמר בלחש. מיד לאחר פסוק "שמע", ואם לא אמרו או לא כיוון באמירתו חוזר לאומרו.
- ט. צריך להשמיע לאוזנו מה שמוציא בפיו ואם לא השמיע לאוזנו יצא בתנאי שיוציא בשפתיו.
- י. בזמן קריאת שמע בפרשה ראשונה לא ירמוז בעיניו ולא יקרוץ בשפתיו, שהוא עיקר קבלת עול מלכות שמיים ובפרשה שנייה רשאי לרמוז לדבר מצווה בלבד.

1. כמה פעמים ביממה אנו אומרים את קריאת שמע בתפילה?
 - א. ארבע פעמים
 - ב. פעמיים
 - ג. פעם אחת
2. מה חכמים למדו מהמילים "בשכבך ובקומך"?
 - א. שיש לומר את קריאת שמע, פעמיים ביום. בשעה שבני אדם שוכבים וזהו לילה ובשעה שבני אדם עומדים וזהו יום.
 - ב. שיש לומר את קריאת שמע, פעמיים ביום. פעם ראשונה בחצות היום ופעם שנייה בחצות הלילה.
 - ג. מצוות שינה ביום ובלילה.
3. אילו פרשיות אנו אומרים בקריאת שמע?
 - א. פרשת הקטורת, פרשת שמע, פרשת המן.
 - ב. "שמע", "והיה אם שמוע", "ויאמר".
 - ג. "שמע", "והיה אם שמוע".
4. מדוע פרשיות אלו נאמרות בסדר הזה?
 - א. קודם שומעים, אחר כך משמיעים ולבסוף מדברים.
 - ב. קודם ייחוד ה' אהבתו, אחר כך ציווי על שאר כל המצוות, לבסוף ציווי זכירת כל המצוות.
 - ג. קודם זכירת המצוות, אחר כך ציווי על שאר כל המצוות, לבסוף ייחוד ה' ואהבתו.
5. מהי מטרת מצוות קריאת שמע?
 - א. להחדיר בנו עיקרים אלו (אהבת ה' וקיום מצוותיו).
 - ב. להחדיר בנו ערך ערבות ההדדית בעם ישראל.
 - ג. ללמוד תורה.

6. מהו זמן תחילת קריאת שמע?
 - א. מהרגע שאדם מתעורר משנתו בבוקר.
 - ב. משיראה את חברו הרגיל עמו קצת ממרחק ד' אמות ויכירנו.
 - ג. משיראה את חברו הרגיל עמו קצת ממרחק כ' אמות ויכירנו.
7. מתי מכוונים הנוהגים מנהג ותיקין לסיים את קריאת שמע וברכותיה?
 - א. בצאת הכוכבים.
 - ב. בשקיעת החמה.
 - ג. בהנף החמה ומיד מתחילים תפילת העמידה.
8. מה צריך לכוון לפני אמירת פסוק "שמע ישראל"?
 - א. יכוון בדעתו לקיים מצוות עשה של קריאת שמע, ומצוות עשה של ייחוד ה'.
 - ב. יכוון לאהוב את כל אחד ואחד מעם ישראל.
 - ג. יכוון להשמיע לכל עם ישראל את מצוות ה'.
9. מה צריך לכוון כשאומר את הפסוק "שמע ישראל"?
 - א. יכוון לקבל עליו עול מלכות שמיים.
 - ב. יכוון לקיים מצוות "ואהבת לרעך כמוך".
 - ג. יכוון לאהוב כל אחד ואחד מעם ישראל.
10. מדוע נוהגים לכסות את העיניים ביד ימין ולומר בקול רם את הפסוק "שמע ישראל"?
 - א. כדי שלא יראו אותו אומר קריאת שמע.
 - ב. כדי ששום דבר לא יפריע לו בכוונה.
 - ג. כדי לקיים את המצווה ביחידות.
11. אורי החל לקרוא את קריאת שמע בזמנה, אך לא כיוון בפסוק של "שמע ישראל" ולא בפסוק שלאחריו "ברוך שם". אורי חזר על הפסוק "שמע ישראל" אך על הפסוק "ברוך שם" לא חזר. האם אורי נהג כדין? אם לא, מה עליו לעשות?

12. מאיר מלמל בשפתיו את קריאת שמע אך לא השמיע לאוזנו. דביר אחיו טען כי מאיר לא יצא ידי חובה. האומנם? נמקו דבריכם.

13. א. עיינו בלוח השנה ובדקו מתי עלות השחר ומתי צאת הכוכבים היום. חישבו מהו אורכה של שעה זמנית היום (לפי שיטה זו). תרגמו את השעות ואת חלקיהן לדקות.

הנוסחה:

$$\text{סך הדקות מעלות השחר ועד צאת הכוכבים} \\ = \frac{\text{שעה זמנית}}{12}$$

ב. כתבו מהו סוף זמן קריאת שמע היום.

שאלות חקר

14. א. עיינו בסידור וכתבו מה התוכן של הפרשה הראשונה של קריאת שמע? העתיקו למחברת מילים מהפסוקים המבטאות את התוכן.

ב. עיינו בסידור בפרשת "והיה אם שמוע" וכתבו מה השכר שעם ישראל יקבל אם ישמרו תורה ומצוות?

ג. עיינו בסידור בפרשת "ציצית", וכתבו כיצד מצוות ציצית מסייעת בשמירת המצוות?

פרק כג

תפילת מנחה (פרק כה)

מבוא

1. מעלת תפילת מנחה:

"אמר ר' חלבו אמר ר' הונא: לעולם יזהר אדם בתפילת מנחה, שהרי אליהו לא נענה אלא בתפילת מנחה, שנאמר: 'ויהי בעלות המנחה ויגש אליהו הנביא ויאמר ענני ה' ענני' (מלכים א יח)"
(תלמוד בבלי, מסכת ברכות, דף ו, עמוד ב).

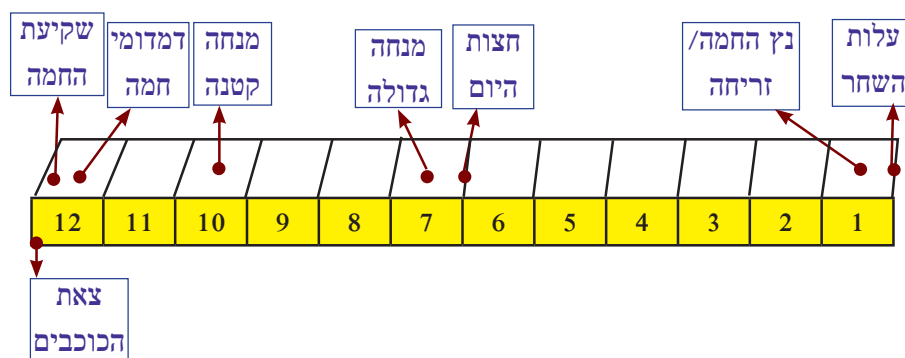
2. הטעם למעלת המיוחדת:

"הטעם מפני שתפילת השחר זמנה ידוע, בבוקר בקומו ממיטתו יתפלל מיד קודם שיהיה טרוד בעסקיו וכן של ערב בלילה, זמנה ידוע בבואו לביתו והוא פנוי מעסקיו, אבל של מנחה שהיא באמצע היום, בעוד שהוא טרוד בעסקיו צריך לשים אותה אל לבו ולפנות מכל עסקיו ולהתפלל אותה, ואם עשה כן שכרו הרבה מאוד"
(טור אור חיים, סימן רלב).

א. זמן תפילת מנחה הוא מתשע שעות ומחצה, זוהי **מנחה קטנה** (כשעוד היום שנותר קטן). מי שמתפלל אחרי שש שעות ומחצה יצא וזוהי **מנחה גדולה** (שהיום שנותר עוד גדול). בשעת הדחק אפשר להתפלל משש שעות ומעלה. מצווה להתפלל עם דמדומי חמה (מעט קודם שקיעת החמה) ונמשך זמנה עד שקיעת החמה.

תרשימים שעות זמניות וזמני תפילת מנחה

- ב. ייטול ידיו לפני תפילת מנחה, אם יש לו מים מזומנים.
- ג. לא ישב אדם לפני הספד ולא יכנס למרחץ ולא ישב לאכול ולא יכנס לדין בבית הדין סמוך למנחה עד שיתפלל, ואם התחיל אין מפסיקים אותו.
- ד. בזמננו נהגו להקל להסתפר, להתרחץ ולסעוד אפילו לאחר שהגיע זמן מנחה קטנה, וזאת משום שהסיבות המובאות בגמרא אינן שייכות היום. כיום ברשות הספרים כמה מכונות גילוח, לכן גם אם אחת מתקלקל אין חשש שיתעכב ויעבור זמן המנחה.
- ה. מלאכות העלולות להימשך זמן רב אסורות לפני זמן מנחה.

שאלות חזרה

1. עיינו בהקדמה וכתבו מדוע צריך להיזהר מאוד ולהקפיד להתפלל תפילת מנחה יותר משאר התפילות?
2. א. מתי אפשר להתפלל תפילת מנחה?
ב. מהו הזמן המועדף והטוב ביותר להתפלל תפילה זו?
3. א. מדוע גזרו חכמים שלא יכנס אדם לספר לפני תפילת מנחה?
ב. אילו מלאכות נוספות יהיו אסורות?
4. הסבירו את המושגים הבאים: מנחה קטנה, מנחה גדולה, דמדומי חמה, הנץ החמה.

פרק כד

תפילת ערבית וסדר הלילה (פרק כו)

מבוא

תפילת ערבית רשות או חובה?

"רבן גמליאל אומר: חובה, ר' יהושע אומר: רשות. אמר אביי הלכה כדברי האומר חובה, ורבא אומר: הלכה כדברי האומר רשות".
(תלמוד בבלי, מסכת ברכות, דף כז, עמוד ב).
נפסקה הלכה שתפילת ערבית רשות, אך במשך הדורות קיבלו כל ישראל על עצמם תפילה זו כתפילת חובה (כמו תפילות שחרית ומנחה), אך לא תיקנו בה חכמים חזרת שליח ציבור משום שביסודה תפילת רשות היא.

- א. זמן קריאת שמע של ערבית הוא **"בשכבך"**, היינו בזמן שכיבה בלילה מרגע שיש שלושה כוכבים קטנים, ואם קראה קודם לכן, לא יצא ידי חובתו, וחוזר לקוראה בזמנה בלא ברכות, שאין הברכות שייכות לקריאת שמע.
- ב. מדין תורה תחילת זמנה **"בשכבך"** כפי שביארנו בסעיף א וסוף זמנה **"ובקומך"**, כלומר בזמן קימה, כל זמן שלא עלה עמוד השחר. אבל חכמים גזרו שזמנה נמשך עד חצות הלילה כדי להרחיק את האדם מן העברה, כדי שלא ידחה את קריאתה עד שישכח. ועל כל פנים, אם קראה כל זמן שלא עלה השחר יצא ידי חובתו בקריאתה.
- ג. אסור להתחיל לאכול חצי שעה סמוך לזמן קריאת שמע של ערבית.

ד. **"סמיכת גאולה לתפילה"** – יש להסמיך ברכת **"גאל ישראל"** שבסוף ברכות קריאת שמע **לתפילת העמידה**. גם בתפילת ערבית צריך לסמוך גאולה לתפילה, וברכת **"השכיבנו"** אינה הפסק שהיא נחשבת **"כגאולה אריכתא"** (גאולה ארוכה).

ה. אדם שהגיע לבית הכנסת בתפילת ערבית ומצא את הציבור שקראו את קריאת שמע, ורוצים לעמוד בתפילה, יתפלל עמם תפילת עמידה ואחר כך יקרא קריאת שמע עם ברכותיה, כי עדיף שיתפלל עם הציבור משיסמוך גאולה לתפילה ויתפלל ביחיד. אך דעת חכמי האמת, שיש לקרוא קריאת שמע דווקא קודם תפילה ולכן יקרא קריאת שמע ואחר כך יתפלל ביחיד.

חכמי האמת: אלו חכמים בישראל הפוסקים על פי תורת הנסתר – תורת הסוד ומכונים אף **"המקובלים"**.

שאלות חזרה

1. דוד קרא את קריאת שמע וברכותיה בשעה 5:30 בערב, אך כשעיון בלוח השנה ראה שצאת הכוכבים בשעה 6:15 בערב. הוא התלבט מה לעשות? יוסי חברו הציע לו לחזור ולומר את קריאת שמע וברכותיה לאחר השעה 6:15. כתבו האם יוסי צודק ומדוע?

2. דביר ושילה השתתפו בשמחת חתן וכלה. הם חזרו לביתם בשעה 3:00 לפנות בוקר, אז נזכרו כי לא התפללו ערבית. דביר טען כי עבר זמן קריאת שמע ואין הם יכולים לתקן זאת. שילה טען כי חכמים אמרו עד "חצות", אך בפועל כל הלילה הוא זמנה והם יכולים להתפלל עכשיו.

א. מי צודק?
ב. נמקו דבריכם!

3. הסבירו את המשפט: "סומכים גאולה לתפילה".

4. מיכל וטליה התווכחו ביניהן באילו תפילות סומכים גאולה לתפילה. מיכל טענה שרק בתפילת שחרית, מיד לאחר ברכת "גאל ישראל", מתפללים את תפילת עמידה ללא כל הפסקה, ואילו בתפילת ערבית אנו אומרים גם את ברכת "השכיבנו". טליה טענה כי סומכים גאולה לתפילה פעמיים ביום – בתפילת שחרית ובתפילת ערבית.

א. מי מהן צודקת?
ב. נמקו דבריכם.

5. יוסי איחר לתפילת ערבית בחמש דקות ומצא את הציבור עומדים בברכת השכיבנו.

א. מהי ההלכה במקרה זה?
ב. מהי דעת חכמי האמת?

6. מדוע אין חזרת שליח ציבור בתפילת ערבית?

פרק כה

הלכות נטילת ידיים (פרק כז)

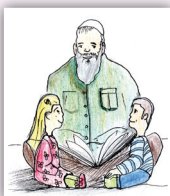
מבוא

מקור וטעמי מצוות נטילת ידיים:

בזמן שבית המקדש היה קיים, **שלמה המלך** ובית דינו גזרו ליטול ידיים לאכילת קדשים (קורבנות), על אף שאינו בטוח שנטמאו ידיו כי ידיים עסקניות הן. בשעה שתיקן שלמה נטילת ידיים, יצאה בת קול מן השמיים ואמרה: **"בְּנֵי אִם תִּכְכֶּם לִפְנֵי יְשׁוּעָה לְפִי גַם אָנִי"** (משלי כג, טו), מכאן למדים על מעלתה המיוחדת של מצוות נטילת ידיים.

חכמי ישראל שאחרי תקופת שלמה המלך תיקנו נטילת ידיים לכוהנים לאכילת תרומה.

וחכמי התלמוד תיקנו נטילת ידיים לכל ישראל לאכילת חולין, מטעמי ניקיון, כי אין הקדושה חלה רק מתוך טהרה וניקיון (על פי מקור חיים השלם, פרק סט).

מעשה שהיה

מעשה בשעת הגזרה בחנווני אחד מישראל, שהיה מבשל בשר כשר ובשר חזיר ומוכר, שלא ירגישו בו שהוא יהודי. וכך היה מנהגו: כל מי שנכנס, אם אינו נוטל ידיו ואינו מברך – יודע שהוא גוי ונותן לפניו בשר חזיר. וכל מי שהיה נוטל ידיו ומברך – יודע שהוא יהודי ומאכילו בשר כשר.

פעם אחת נכנס יהודי לאכול שם ולא נטל ידיו. היה סבור החנווני שהוא גוי, ונתן לפניו בשר חזיר, אכל ולא בירך! כשבא לעשות עמו חשבון,

אמר לו בעל החנות סכום גבוה לשלם. אמר לו: אתמול נתת אותה לי בסכום פחות.

אמר לו: זו שאכלת היום של חזיר היא.
 כיוון שאמר לו כך, עמדו כל שערותיו, נבהל ונפחד.
 אמר לו: יהודי אני ונתת לי בשר חזיר?
 אמר לו החנווני: תיפח רוחך! כשראיתי שאכלת בלא נטילת ידיים ובלא ברכה, הייתי סבור שאתה גוי.
 (על פי מסכת חולין, דף קו, עמוד א)

- א. מצווה מדברי חכמים ליטול את הידיים קודם סעודה שאוכל בה פת, ויש לברך על נטילה זו קודם הניגוב.
- ב. צריך להיזהר מאוד בנטילת ידיים, שכל המזלזל בזה, בא לידי עניות מכיוון שזלזל בברכה של מזון ושפע כלכלי נענש בעניות.
- ג. גם מי שאין ידיו מלוכלכות אינו רשאי לאכול עד שייטול ידיו.
- ד. האוכל פחות מכזית (29 גרם) יש אומרים שאין צריך נטילה, אך ראוי ליטול ללא ברכה.
- ה. האוכל פחות מכביצה (56 גרם) ייטול ידיו ולא יברך ועדיף שיאכל כביצה וייטול ידיו ויברך ולא ייכנס לספק ברכות.
- ו. האוכל דבר שטבול במשקה כשהוא רטוב, כגון פירות שנשטפו במים או בסקווית הטבול בחלב וכדומה, צריך ליטול ידיו בלא ברכה, ואפילו שאין ידיו נוגעות במקום המשקה. והמשקים לעניין זה הם:

- ז. דבר שטיבולו במשקה אינו צריך שיעור כדי להתחייב בנטילת ידיים.
- ח. פירות מבושלים במים, מרן השולחן ערוך מצריך נטילה, אך יש מקלים מפני שאין דרך לגעת בהם ישירות בידיים, ואין להקל אלא בשעת הדחק.
- ט. האוכל פרי שאין עליו רטיבות, אף שיוצא מיץ מהפרי ומרטיבו, אין צריך נטילת ידיים.
- י. השותה מים בידו מהנהר או מן הברז רצוי להחמיר וליטול ידיו ללא ברכה.
- יא. גם הנשים חייבות בנטילת ידיים.

שאלות חזרה

1. מי תיקן את מצוות נטילת ידיים? פרטו.
2. כתבו את הטעמים הידועים לכם למצווה זו.
3. מיכל וטליה ישבו לאכול את ארוחת העשר ולא נטלו את ידיהן. לשאלת הרב מדוע אינן נוטלות את ידיהן, השיבה מיכל: נשים פטורות ממצווה זו. וטליה אמרה כי ידיה נקיות ואינה צריכה ליטול.
 - א. האם הן נהגו כדין?
 - ב. נמקו דבריכם
4. העתיקו את הטבלה וסמנו בכוכבית היכן הדין הנכון.

המקרה	נוטל ומברך	נוטל ואינו מברך	לא נוטל
אוכל לחם פחות מכזית			
ביסקוויט הטבול בחלב			
אוכל לחם כביצה			
אוכל תפוח רטוב במים			
שתה מים בעזרת ידיו ישירות מהברז			
פרי הרטוב מהמיץ שיוצא ממנו			
פרות מבושלים במים			

5. בליל הסדר אנו נוטלים ידיים ולא מברכים לפני אכילת הכרפס במי מלח, מדוע?
6. מהם שבעת המשקים?

7. מירית נוהגת לטבול את הביסקווית בכוס חלב, אך היא מקפידה ליטול את ידיה ולברך קודם לכן.
- א. האם היא נוהגת כדין?
ב. נמקו דבריכם.

שאלת חקר

8. א. הסבירו את המושג: "עובר לעשייתן".
ב. מתי יש לברך "על נטילת ידיים" – לפני הניגוב או אחריו?

עיינו בספר ילקוט יוסף, חלק ג, עמוד כה, סעיף טו, וענו:

"מותר לנגב ידים במכשיר לניגוב ידים הפועל על ידי הזרמת אויר חם על גבי הידים. והוא הדין בניגוב הידים על ידי השמש וכדומה".

9. מאיר נגש ליטול את ידיו אך להפתעתו לא מצא מגבוני נייר לנגב את ידיו. כשהביט סביב הבחין שאנשים מנגבים את ידיהם במכשיר המוציא אוויר חם. מה הייתם מיעצים למאיר?

טבלת סיכום דיני נטילת ידיים – מאוירת

”ברוך אתה ה' אלקינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו על נטילת ידיים.”

הנטילה וברכותיה			כלים הפסולים לנטילה	כלים הכשרים לנטילה
כשאין לו מים או כלי	הנטילה והניגוב	מכח גברא		
 לטבול ידיו במעין או בים	 	 	א. מברז שמימיו מובאים בצנורות ב. כלי פגום ג. נקוב	
 ליטול במשקה		ימין שמאל 	ד. אינו עומד מעצמו על בסיסו 	
 לכרוך ידיו במפית כשאין מים		ימין שמאל 		

פרק כו

נטילת ידיים / הלכות השכמת הבוקר (פרק א)

עיינו בקיצור שו"ע מקור חיים, פרק א, סעיפים ג-ט, וענו על השאלות הבאות:

שאלות חזרה

1. מדוע תיקנו חכמים נטילת ידיים של בוקר?
2. כתבו את הברכה שיש לומר לפני הנטילה.
3. כתבו את סדר נטילת הידיים.
4. מה צריך האדם לכון בשעת הנטילה?
5. אדם שהיה ער כל הלילה, האם צריך ליטול ידיו? פרטו.
6. א. האם אפשר ליטול ידיים בחדר אמבטיה? (פרטו, יש בו שירותים או לא).
ב. היכן הוא מברך את הברכה?

טבת-שבט

פרק כז

השכמת בית הכנסת וקדושתו (פרק ח)

מבוא

קדושת ומעלת בית כנסת

"אמר רבין בר רב אדא אמר רבי יצחק: כל הרגיל לבא לבית הכנסת ולא בא יום אחד – הקדוש ברוך הוא משאיל בו (= שואל עליו מדוע לא בא)... אמר רבי יוחנן: בשעה שהקדוש ברוך הוא בא בבית הכנסת ולא מצא בה עשרה – מיד הוא כועס, שנאמר: (ישעיהו נ, ב) 'מדוע באתי ואין איש קראתי ואין עונה?'

אמר רבי חלבו אמר רב הונא: כל הקובע מקום לתפלתו – אלהי אברהם בעזרו. וכשמת – אומרים לו: אי עניו, אי חסיד, מתלמידיו של אברהם אבינו!

ואברהם אבינו מנא לן דקבע מקום? – דכתיב: (בראשית יט, כז) 'וישכם אברהם בבקר אל המקום אשר עמד שם', ואין עמידה אלא תפלה, שנאמר: (תהלים קו, ל) 'ויעמוד פינחס ויפלל'.

אמר רבי חלבו אמר רב הונא: היוצא מבית הכנסת אל יפסיע פסיעה גסה. אמר אביי: לא אמרן אלא למיפק, אבל למיעל – מצוה למרהט (האיסור הוא רק למי שיוצא שנראה הדבר עליו כמשוי, אבל למי שנכנס לבית הכנסת מצווה לרוץ לקראת הכניסה), שנאמר (הושע ו, ג): 'נרדפה לדעת את ה'".

(תלמוד בבלי, מסכת ברכות, דף ו, עמוד ב)

עיינו בקיצור שו"ע מקור חיים, פרק ח, סעיפים א-טז, וענו על

השאלות הבאות:

1. מדוע מותר לרוץ לבית הכנסת אפילו ביום שבת?
 - א. כדי להראות חיבתו לה' ולמצוות.
 - ב. כי זה בריא לגוף.
 - ג. כדי שלא יירטב בגשם.
2. מפני מה אסרו חכמים לרוץ כשיוצא מבית הכנסת?
 - א. כי זה מזיק לבריאות.
 - ב. כדי להגיע בזמן לעבודה.
 - ג. כדי שלא ייראה שהתפילה כבדה עליו כמשא וממהר להיפטר ממנה.
3. כיצד צריך האדם ללכת כשהוא בבית הכנסת?
 - א. בזריזות ובמהירות.
 - ב. באימה וביראה כמי שהולך בביתו של מלך.
 - ג. הליכה רגילה.
4. במה זוכה מי שמשכים לבית הכנסת?
 - א. באריכות ימים.
 - ב. בפרנסה טובה.
 - ג. בחוכמה.
5. כתבו מה נאמר בזוהר הקדוש על מי שמדבר בבית הכנסת?
 - א. אין לו חלק באלוקי ישראל.
 - ב. אין לו חלק בעם ישראל.
 - ג. אין לו חלק בעולם הבא.
6. מדוע הקפיד האר"י הקדוש לא לדבר בבית הכנסת אפילו דברי מוסר לקהל?
 - א. כי אסור לדבר בבית הכנסת אפילו בדברי מצווה.
 - ב. מחשש שמא ייגרר ויאמר דברי חול.
 - ג. כדי שיתרכז בתפילה.

7. אילו דברים מותרים ואילו אסורים בבית הכנסת על פי הלכות ט-י?

8. האם מותר לישון שנת עראי בבית כנסת?

9. דוד נכנס לבית כנסת מהשער הראשי וכשסיים תפילתו יצא מהשער הצדדי.

א. האם דוד נהג כדין?

ב. נמקו דבריכם.

10. יוסי היה צריך להגיע במהירות לעברו השני של הרחוב, הוא מצא דרך קיצור ללא רמזורים, נכנס לבית הכנסת מהשער הראשי ויצא מהשער האחורי ובכך

הגיע במהירות למחוז חפצו.

א. האם יוסי נהג כדין?

ב. נמקו דבריכם.

פרק כח

מבוא להלכות שביעית

1. מקור המצווה בתורה

"(א) וידבר ה' אל משה בְּהַר סִינִי לֵאמֹר: (ב) דִּבֶּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי תָבֹאוּ אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אָנִי נֹתֵן לָכֶם וְשַׁבְתָּה הָאָרֶץ שַׁבַּת לֵה': (ג) שֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְרַע שְׂדֶךָ וְשֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְמֹר כֶּרְמְךָ וְאָסַפְתָּ אֶת תְּבוּאָתָהּ: (ד) וּבִשְׁנָה הַשְּׁבִיעִת שַׁבַּת שְׁבִתוֹן יִהְיֶה לָאָרֶץ שַׁבַּת לֵה' שְׂדֶךָ לֹא תִזְרַע וְכֶרְמְךָ לֹא תִזְמֹר: (ה) אֵת סִפִּית קִצִּירָךָ לֹא תִקְצֹר וְאֵת עֲנָבֵי גִזְרֶךָ לֹא תִכְצֹר שְׁנַת שְׁבִתוֹן יִהְיֶה לָאָרֶץ: (ו) וְהִיְתָה שַׁבַּת הָאָרֶץ לָכֶם לֹאכְלָהּ לָהּ וּלְעֶבְדָּךָ וּלְאִמְתָּךָ וּלְשִׁכְיָךָ וּלְתוֹשֶׁבֶת הַגָּרִים עִמָּךְ: (ז) וּלְבִהֲמֹתֶיךָ וּלְחִיָּה אֲשֶׁר בְּאֶרְצְךָ תִּהְיֶה כָּל תְּבוּאָתָהּ לְאָכָל:" (ויקרא כח)

2. כמה מצוות עשה ולא תעשה יש במצוות השמיטה?

"מצות עשה לשבות מעבודת הארץ ועבודת האילן בשנה שביעית, שנאמר: 'ושבתה הארץ שבת לה' ונאמר: 'בחריש ובקציר תשבות', וכל העושה מלאכה מעבודת הארץ או האילנות בשנה זו **ביטל מצות עשה ועבר על לא תעשה** שנאמר: 'שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור'. אינו לוקה מן התורה אלא על הזריעה או על הזמירה ועל הקצירה או על הבצירה, ואחד הכרם ואחד שאר האילנות" (רמב"ם, הלכות שמיטה ויובל, פרק א, הלכות א-ב).

- מדברי הרמב"ם למדנו כי יש לנו בסך הכול **שש מצוות של השביעית**. שתי מצוות עשה וארבע מצוות לא תעשה.

שתי מצוות עשה:

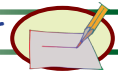
- לשבות מעבודת האדמה**. מהכתובים: **"וְשָׁבְתָה הָאָרֶץ שְׁבַת לַה' "**, **"בְּחֵרִישׁ וּבְקָצִיר תִּשְׁבֹּת "** (שמות לד, כא).
- להשמיט ולהפקיר את הפרי**. מהכתוב: **"וְהִשְׁבִּיעַת תִּשְׁמְטָנָה וְנִטְשָׁתָה וְאָכְלוּ אֲבִינִי עִמָּךְ "** (שמות כג, יא).

ארבע מצוות לא תעשה:

- לא לזרוע
- לא לזמור (קיצור ענפים בגפן כדי להצמיח ענפי פרי חדשים).
- לא לקצור
- לא לבצור (קטיפה הענבים מהגפן בכמות מסחרית, אבל בכמות קטנה לצורך בני הבית מותר). מהכתובים: **"שָׁדָךְ לֹא תִזְרַע וְכַרְמְךָ לֹא תִזְמַר: אֵת סִפֵּיתְךָ קָצִירְךָ לֹא תִקְצֹר וְאֵת עֲנָבֶיךָ נִזְיֶרְךָ לֹא תִבְצֹר שְׁנַת שְׁבַתוֹן יִהְיֶה לְאָרֶץ "** (ויקרא כה, ד-ה).

3. טעמי מצוות השמיטה

- גדולי ישראל רבים ניסו לעמוד על טעם מצווה יקרה זו. להלן תקציר מספר טעמים למצווה:
 - לקבוע בלבנו **שה' הוא אדון הארץ ומחדש העולם**. כשאנו מפקירים את שדותינו ולא מעבדים אותם, בכך אנו מצהירים שאיננו אדונים על הארץ.
 - כשאנו מפקירים את הפרות ואת הירקות שבשדה, אנו **מקיימים את מידות הוותרנות, הנדיבות והנתינה** לאחר ולחסר.
 - בשנה שלא מעבדים אותה, **האדמה מתחזקת וכך ירבה יבולה** בהמשך.
 - ארץ ישראל היא אדמה מיוחדת ונבדלת משאר אדמות כל העולם, יש בה קדושה מיוחדת. ארץ ישראל שייכת באופן מיוחד לה' ית' והוא נתן אותה לעם קדוש, עם ישראל. **עפר ארץ ישראל דורש קדושה ושמירה מיוחדת**. כשם שהאדם שובת ביום השביעי, גם אדמת קודש צריכה לנוח בשנה השביעית.

1. כמה עברות עובר אדם שזורע את אדמתו בשנת השמיטה?
2. כיצד יש לקיים מצוות שמיטה בחצרות ובגינות פרטיות?
3. העתיקו את הטבלה ורשמו את טעמי המצווה לפי החלוקה שבטבלה.

טבלת סיכום טעמי מצוות השמיטה

טעם חברתי	טעם אמוני	טעם חקלאי
	• בקיום מצווה זו אנו מאמינים שפרנסתנו באה אלינו מה'	

טבת-שבט

פרק כט

הלכות שביעית (פרק קמג)

מבוא

חובת השמיטה בזמן הזה

- המצוה נוהגת בשלמותה רק כשרוב עם ישראל בארץ ישראל. מאז סוף הבית הראשון משגלו שבטי ישראל, מצות שמיטה היא דרבנן עד היום הזה. כיום גרים ב"ה מיליוני יהודים בארץ אך עדיין רוב עם ישראל בגלות.

היתר המכירה

- מאחר שדיני שנת שמיטה חלים כיום מדרבנן, היו רבנים שאפשרו למכור לגוי את הקרקע למשך שנת שמיטה ושהגוי יעבוד באדמה ובמטעים. היה זה בשל חשש שהמשק הכלכלי יקרוס אם לחקלאים לא תהיה פרנסה.

עיינו בקיצור שו"ע מקור חיים, פרק קמג, סעיפים א-ב, וענו על השאלות הבאות:

1. עד מתי נהגה מצוות השמיטה מהתורה? ומדוע?
2. מדוע מאז בית שני עד לפני למעלה ממאה שנה נשכחה מצוה זו לחלוטין?
3. הסבירו את המושג "היתר מכירה".
4. מדוע נזקקו בימינו להיתר זה?
5. מי שאין פרנסתו תלויה בעבודת האדמה, האם יכול להשתמש בהיתר מכירה? ומדוע?
6. איזה תנאי צריך להתקיים כדי שמצות שמיטה תחול מהתורה?

פרק כ

הלכות ערלה ורבעי (פרק קלט)

העשרה

מבוא

מקור המצווה בתורה:

- **"וְכִי תֵבֹאוּ אֶל הָאָרֶץ וּנְטַעְתֶּם כָּל עֵץ מֵאֲכָל וְעֲרַלְתֶּם עֲרַלְתּוֹ אֶת פְּרִי שְׁלֹשׁ שָׁנִים יִהְיֶה לָכֶם עֲרָלִים לֹא יֵאָכֵל: וּבִשְׁנָה הָרְבִיעִת יִהְיֶה כָּל פְּרִי קֹדֶשׁ הַלִּוּלִים לַה': וּבִשְׁנָה הַחֲמִישִׁת תֹּאכְלוּ אֶת פְּרִי לְהוֹסִיף לָכֶם תִּבּוּאָתוֹ אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם"** (ויקרא יט, כג-כה).

ביאור מצות נטע רבעי:

- "להיות נטע רבעי כולו קודש. פירוש: כל פירות היוצאין באילן בשנה הרביעית לנטיעתו הם קודש, כלומר שהם נאכלים לבעלים כמו מעשר שני, בירושלים, וזו היא קדושתן. שנאמר [ויקרא יט, כג-כד] "ונטעתם כל עץ מאכל... ובשנה הרביעית יהיה כל פרי קדש הלוילים לה'". ובא הפירוש, שהם לבעלים. ופירוש "הלוילים" הוא, שיאכלוהו הבעלים בירושלים, וזהו ההילול, וזה יקראו חכמים בכל מקום 'נטע רבעי'" (ספר החינוך – מצווה רמז).

טעמי המצווה

- "רצה האל להיות האדם מתעורר להלל השם ברוך הוא בתחילת מבחר פירות אילנותיו, **כדי שינוח עליו נועם השם וברכתו, ויתברכו פירותיו.** – ולכן ציוונו להעלותן ולאכול אותן במקום שבחר... לעבודתו... כי שם ציווה ה' את הברכה. ומבחר פירות האילן הם היוצאים בשנה הרביעית. ועוד יש תועלת לאדם בהיותו מצווה לאכול במקום ההוא קצת פירותיו, כגון זה, ומעשר שני... **כי מתוך כך יקבע מושבו או מושב קצת מבניו באותו המקום ללמוד תורה שם,** כי שם מורי התורה ועיקר החכמה. והרמב"ן זכרנו לברכה כתב בטעם מצווה זו... **כדי לכבד השם מראשית כל תבואתנו...** והנה אין הפרי בתוך שלש ראוי להקריבו, לפי שהוא מועט... גם כי רוב האילנות לא יוציאו פירות כלל עד שנה רביעית לנטיעתן. ולכך נמתין לכולן. והמצווה הזאת דומה לביכורים. **ועוד כתב...** שהפרי בתחילת

נטיעתו עד השנה הרביעית, רב הלחות, דבק מאוד, מזיק לגוף ואיננו טוב לאכילה" (ספר החינוך – מצווה רמז).

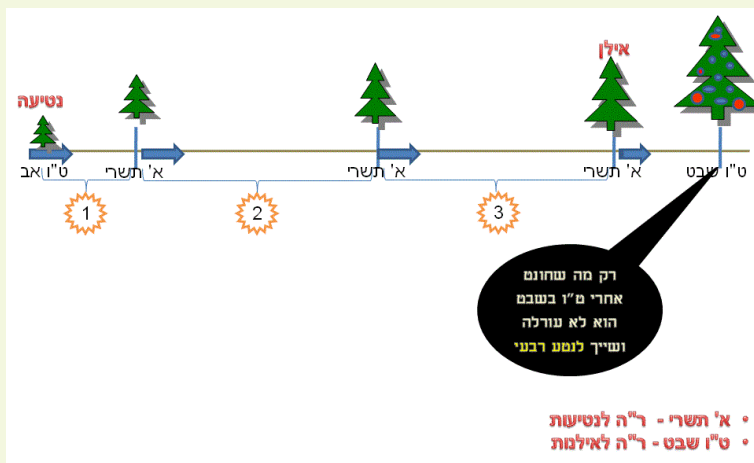
עיינו בקיצור שו"ע מקור חיים, פרק קלט, סעיפים א, ג-ה, וענו על השאלות הבאות:

1. מה הם פירות "ערלה"?
2. כיצד יש לנהוג בפרי, בקליפה ובגרעינים?
3. אלו עצי מאכל לא יוגדרו כערלה? פרטו.

מניין שנות הערלה

"וַעֲרַלְתֶּם עֲרַלְתּוֹ אֶת פְּרִיּוֹ"

4. ממתי מתחילים למנות שלוש שנים של עורלה?
5. כתבו כיצד ייתכן שבשנתיים וארבעים וארבעה ימים בלבד מסתיימות שלוש שנות העורלה לעץ?
6. הסבירו "הכול הולך לאחר חֲנֻכָּה".
7. דוד נטע אילן בט"ו באב בשנת תשע"ב, כתבו מתי יסתיימו לו שנות העורלה.
8. מתי יחול על פרותיו של דוד דין "נטע רבעי"?
9. מתי פרותיו של דוד הרי הם חולין לגמרי ואפשר לאכלם ללא פדיה רק לאחר הפרשת תרומות ומעשרות?
10. א. הסבירו את המושג "נטע רבעי".
ב. כתבו מספר טעמים למצווה זו (מבוא).

פרק לא

הלכות תרומות ומעשרות (פרק קמא)

מבוא

ביאור מושגים

דמאי וטבל

- **דמאי** הוא כינוי לתבואה או פירות שנלקחו מאדם שאין ודאות שהקפיד להפריש תרומות ומעשרות. לפירוש הביטוי **דמאי** קיימות מספר סברות:
 - א. מלשון הארמית (**דא מאי**), ופירושו: **"זה - מהו?"** (בגלל הספק שיש כאן).
 - ב. מקורה מן המילה היוונית **"דמוס"** (= עם, המון העם), שאינו בקי בפרטי המצוות.
- **טבל** – כך מכונים פירות וירקות שלא הופרשו מהם תרומות ומעשרות. לפירוש הביטוי 'טבל' קיימות מספר סברות:
 - א. שורש המילה **"טבל"** הוא **"טב - לא"** – פירוש לא טוב, כלומר בלתי מתוקן לאכילה.
 - ב. מלשון **"טבלא"** – כמו טבלא מעץ שאינה ראויה לאכילה, כך פירות אלו אינם ראויים לאכילה.
 - ג. מלשון **"טפל"** שאינו חשוב עד שיתוקן ע"י הפרשת התרומות והמעשרות.
- יש להקפיד לקנות בחנויות ירקות שיש השגחה על הפרשת תרומות ומעשרות. ואם אין יש להפריש לבד בבית. כך גם כשמקבלים ירקות או פירות מאנשים שמגדלים בחצר ביתם.

טבלת סיכום סדר הפרשת תרומות ומעשרות

סדר ההפרשה	החלק	המקור בתורה	השיעור	שנת הנתינה	למי נותנים?	הדין בזמן הזה
1	תרומה גדולה	"וזה יהיה משפט הכהנים מאת העם...ראשית דגנך תירשך ויצהרך...תתן לו" (דברים יח, ג-ה)	כל שהוא	כל השנים מלבד שנת השמיטה	לכהן	מפרישים כלשהוא ומאבדים עקב הטומאה
2	מעשר ראשון	"ולבני לוי הנה נתתי כל מעשר בישראל לנחלה" (במדבר יח, כא)	עשירית מהנותר	כל השנים מלבד שנת השמיטה	ללוי	ניתן ללוי
3	תרומת מעשר	"ואל הלויים תדבר...כי תקחו מאת בני ישראל את המעשר... והרמיתם מקונו תרומת ה' מעשר מן המעשר" (במדבר יח, כו)	עשירית מתוך המעשר הראשון	כל השנים מלבד שנת השמיטה	הלוי נותן לכהן	מפרישים ומאבדים
4	מעשר שני	"עשר תעשר את כל תבואת זרעך...ואכלת לפני ה' אלהיך במקום אשר יבחר לשכן שמו... וכי ירבה מקד הדרך כי לא תוכל שאתו... ונתתה בכסף... והלכת אל המקום... ונתתה הכסף בכל אשר תאוו נפשך... ואכלת שם..." (דברים יד, כב-כו)	עשירית מהנותר	א,ב,ד,ה	שייך לבעלים ואוכלים בקדושה בירושלים	נפדה והפרטה נאבדת
5	מעשר עני	"בשנה השלישית שנת המעשר ונתתה... לגר ליתום ולאלמנה ואכלו בשעריך ושבעו" (דברים כו, יב)	עשירית מהנותר	ג,ו	לעני	ניתן לעני

עיינו בקיצור שו"ע מקור חיים, פרק קמא, סעיפים א-ה, וענו על השאלות הבאות:

שאלות חזרה

1. אדם הרוצה לאכול פרות, אילו תרומות ומעשרות עליו להפריש? פרטו.
2. מהו השיעור של "תרומה גדולה"?
3. איזה מעשר מפרישים רק בשנים הראשונה, השנייה, הרביעית והחמישית למניין השמיטה?
4. איזה מעשר מפרישים בשנים השלישית והשישית לשנת השמיטה? (סימן לזכור שנים אלו: אבדה גו).
5. מי שבא להפריש מפרות שבוודאי לא הפרישו מהם (טבל ודאי), האם עליו לברך?
6. כתבו את הברכה שאומרים לפני הפרשת תרומות ומעשרות.
7. מי מפריש את תרומת המעשר?
8. אילו מאכלים חייבים בתרומות ובמעשרות?
9. באילו מקרים תרומתו אינה תרומה, כתבו דוגמה?
10. דוד הפריש תרומות מפרות של שנה זו על פרות של שנה אחרת, האם הוא יצא ידי חובת הפרשת תרומות?
11. באיזה מקרה אם תרם אנו אומרים תרומתו תרומה?

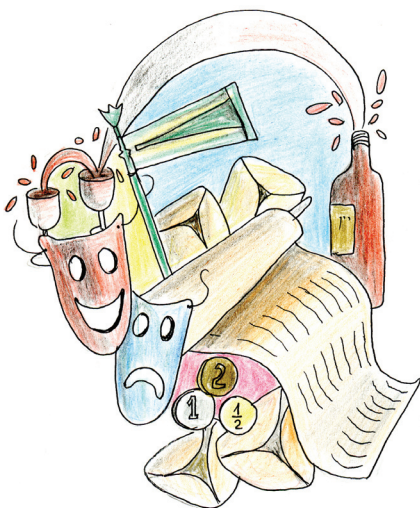
פרק לב

הלכות פורים (פרק קיד)

קריאת המגילה

א. חייב כל אדם (נשים וגברים) לשמוע את המגילה בלילה ולחזור ולשומעה ביום, זכר לנס שהיו צועקים ומתפללים ביום ובלילה. הקריאה של הלילה זמנה כל הלילה ושל יום זמנה מהנץ החמה עד סוף היום – שקיעת החמה, ואם קראה משעלה עמוד השחר, בדיעבד יצא ידי חובה.

ב. מצווה לקרוא ברוב עם כדי לפרסם את הנס, לכן גם תלמידי חכמים העוסקים בתורה מבטלים את שיעורם הקבוע ובאים לבתי הכנסת לשמוע קריאת המגילה.

ג. כולם חייבים לשמוע את קריאת המגילה, אנשים ונשים (על אף שזו מצווה שתלויה בזמן מוגדר – שהזמן גרמא, נשים חייבות במצוות פורים משום שהיו שותפות לנס), ואם אין הנשים באות לבית הכנסת קוראים להן את המגילה בבית. ילדים – מצווה להביאם לשמוע קריאת המגילה ובלבד שלא יפריעו לאחרים לשמוע.

מפני גודל מעלת יום טוב של פורים גילו בו חכמים רמזים ואמרו: שכל המועדים רמוזים בשמו –

שאלות חזרה

1. מדוע גם נשים חייבות במקרא מגילה? (סעיף א)
2. באלו תפילות קוראים את המגילה? (סעיף א)
3. בבית הכנסת מתקיים בכל יום שיעור בדף יומי בזמן שבו אפשר כבר להתפלל ערבית ולקרוא מגילה. כיצד על לומדי הדף היומי לנהוג, להמשיך במנהגם הקבוע או לקרוא מגילה ואחר כך ילמדו? נמקו מדוע (סעיף ב).
4. כיצד תנהג אישה שלא שמעה קריאת המגילה בבית הכנסת? (סעיף ג)

עיינו בקיצור שו"ע מקור חיים, פרק קיד, סעיפים יא, לב:

5. האם אישה יכולה לקרוא לעצמה את המגילה? פרט.
6. איזו תפילה מוסיפים בתפילות העמידה בחג הפורים?

7. עיינו בסידור ומצאו באיזו ברכה מוסיפים תפילה זו ומדוע?

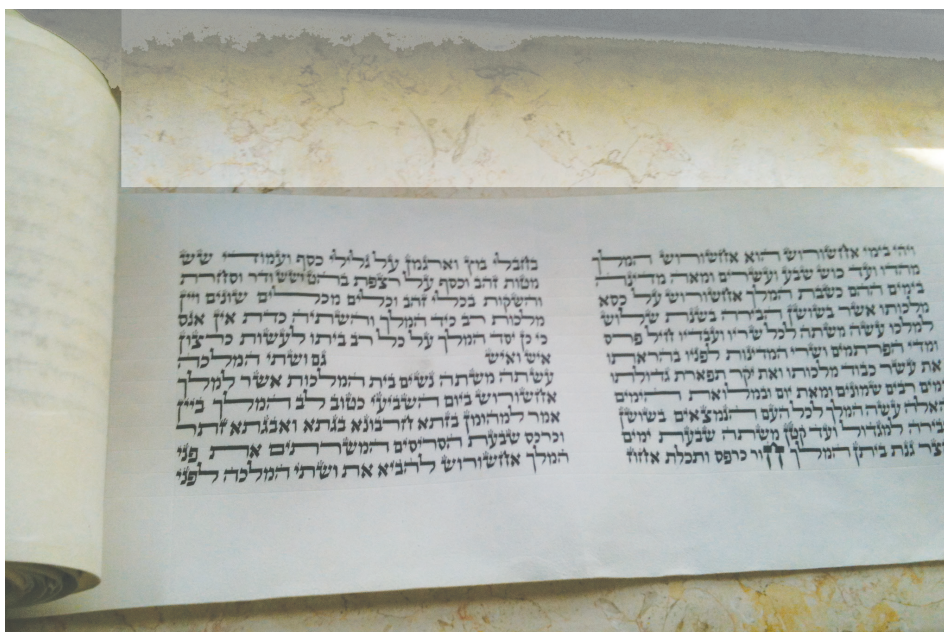
עיינו בקיצור שו"ע מקור חיים פרק קיד סעיפים א, ה, וענו על השאלות הבאות:

8. מה נוהגים היום לעשות זכר לאותה תרומה של מחצית השקל שהיו תורמים בזמן שבת המקדש היה קיים?

9. כיצד נקראת שבת שלפני ראש חודש אדר ומדוע?

מגילת אסתר

פרק לג

דיני ומנהגי חודש ניסן (פרק פג)

עיינו בקיצור שו"ע מקור חיים, פרק פג, סעיפים ג, ד, ו, וענו על השאלות הבאות:

1. העתיקו את הטבלה והשלימו את החסר. מדוע אין להתענות בכל חודש ניסן?

התאריך	האירוע שחל בתאריך זה
א' בניסן	
א'-י"ב בניסן	
י"ג בניסן	
י"ד בניסן	
ט"ו-כ"א בניסן	
כ"ב בניסן	
כ"ג בניסן עד סוף החודש	כיוון שעבר רוב החודש בקדושה מוציאים את כולו בקדושה.

אדר-ניסן

2. אילו דברים אין נוהגים בחודש זה?

3. מדוע נהגו לקרא בפרשות הנשיאים בכל יום פרשת אותו נשיא?

פרק לד

איסור חמץ, בדיקתו, ביטולו, ביעורו ומכירתו (פרק פד)

מבוא

- **מכירת חמץ:** בגלל הפסד ממון תיקנו שיהא אדם חותם אצל הרב על שטר הרשאה ומקנהו לרב, ובזה ממנה את הרב לשליחו למכור לגוי את כל תערובת החמץ. במוצאי פסח עובר החמץ לרשות היהודי על-פי תנאי המכירה בין הרבנות לגוי.
- חמץ שעבר עליו פסח ולא נמכר, אסור בהנאה. לכן יש להקפיד לקנות אחרי פסח רק מחנות המציגה אישור שמכרה את החמץ.

אדר-ניסן

עיינו בקיצור שו"ע מקור חיים, פרק פד, סעיף טז, וענו על השאלות הבאות:

1. מהי תקנת חכמים לבעלי מכולות המחזיקים כמות גדולה של חמץ במחסן?
2. מה דין חמץ של גוי שעבר עליו הפסח?

פרק לה

הלכות ערב פסח (פרק פז)

עיינו בקיצור שו"ע מקור חיים, פרק פז, סעיפים א-יז, וענו על השאלות הבאות:

שאלות חזרה

1. עד מתי מותר לאכול חמץ בערב פסח? (סעיף א)
2. בדקו ביומן וכתבו מתי סוף זמן אכילת חמץ השנה בערב פסח?
3. מדוע אין אומרים "מזמור לתודה" בתפילת שחרית בערב פסח? (סעיף א)
4. מפני מה נוהגים הבכורים להתענות בערב פסח? (סעיף ב)
5. כיצד נוהגים הבכורים בימינו כדי לפטור עצמם מהתענית? (סעיף ב)
6. אילו פעולות עלינו לעשות בערב פסח כדי להיכנס ללא כל חשש חמץ בגופנו? (סעיף ד)
7. מדוע אסור להשליך ברחוב את החמץ? (סעיף ד).
8. כתבו כיצד נוהגים בביתכם לשרוף את החמץ בערב פסח. (פרטו מתי, איך ובמה).
9. מדוע אסור לאכול מצה בערב פסח? (סעיף ה)
10. א. מה דינו של מי שאוכל מצה בערב פסח? (סעיף ה)
ב. מה דינו של קטן בעניין זה?

11. מדוע מותר לאכול מצה עשירה (מצה הנילושה במי פירות) בערב פסח? (סעיף ה).

12. כתבו מה היא: מצה שמורה, מצה עשירה.

13. ממתי אסור לעשות מלאכה בערב יום טוב ומדוע? (סעיף ו)

14. אילו פעולות אסורות ואילו מותרות בערב פסח לאחר חצות? (סעיף ח)

15. אילו דברים אסרו חכמים כדי שיאכל האדם מצה בליל פסח בתיאבון? (סעיף י)

16. העתיקו את הטבלה והשלימו את החסר.

תאריך	י"ד בניסן				י"ז בניסן			כ"א בניסן	כ"ב בניסן
ערב חג או יום טוב או חול מועד או איסרו חג									איסרו חג
מספר ימי החג	1							7	
האירוע	קורבן פסח							קריעת ים סוף	

ההכנות לליל הסדר

עיינו בקיצור שו"ע מקור חיים, פרק פז, סעיפים יח-כו, וענו על השאלות הבאות:

שאלות חזרה

1. הסבירו מהי "מצת מצווה" ומה היא "מצה שמורה"? (סעיפים יח-יט)
2. כתבו במה מקיימים את מצוות אכילת "מרור" בביתכם?
3. איזו בדיקה יש לעשות לעלי החסה טרם אכילתם ומדוע? (סעיף כא)
4. מהו טעם אכילת החרוסת בליל הסדר? (סעיף כב)
5. כיצד מכינים בביתכם את החרוסת? (סעיף כב)
6. מי ששכח להכין חרוסת מערב יום טוב, האם יכול להכינה ביום טוב? (סעיף כב)
7. לזכר מה אנו מניחים בקערת הסדר את הזרוע ואת הביצה? (סעיף כג)
8. לצורך מה יש להכין את מי המלח בערב חג? (סעיף כד)

פרק לו

ליל הסדר (פרק פח)

עיינו בקיצור שו"ע מקור חיים, פרק פח, סעיף טז, וענו על השאלות הבאות:

1. מתי שופכים מן היין שבכוס בליל הסדר?
2. האם מותר לשתות מן היין שנשאר בכוס זו ומדוע?
3. כיצד מקיימים מנהג זה בני קהילות אשכנז?
4. כתבו כיצד נוהגים בביתכם כשמגיעים לעשר המכות?

פרק לז

דיני תפילות החג (פרק פט)

עיינו בקיצור שו"ע מקור חיים, פרק פט, סעיפים א-ט, וענו על השאלות הבאות:

שאלות חזרה

1. כתבו ממתי מפסיקים להזכיר את הגשם? פרטו לפי המנהגים השונים. (סעיפים ב-ג)
2. מדוע הטועה בעניין הזכרת הגשם בתפילת מוסף של יום א' דפסח אינו חוזר? (סעיף ד)
3. עיינו במחזור של החג וכתבו היכן אנו אומרים תפילת "יעלה ויבוא" (פרטו באיזו ברכה).
4. מה דינו של מי ששכח לומר "יעלה ויבוא" באחת מתפילות החג: שחרית מנחה וערבית? (סעיף ה)
5. מדוע אומרים את הלל בדילוג בימי חול המועד? כתבו שני טעמים. (סעיף ו)
6. א. האם אומרים שיר של יום בחול המועד? (סעיף ז)
ב. נמקו דבריכם.

פרק לח

מבוא למצוות ספירת העומר

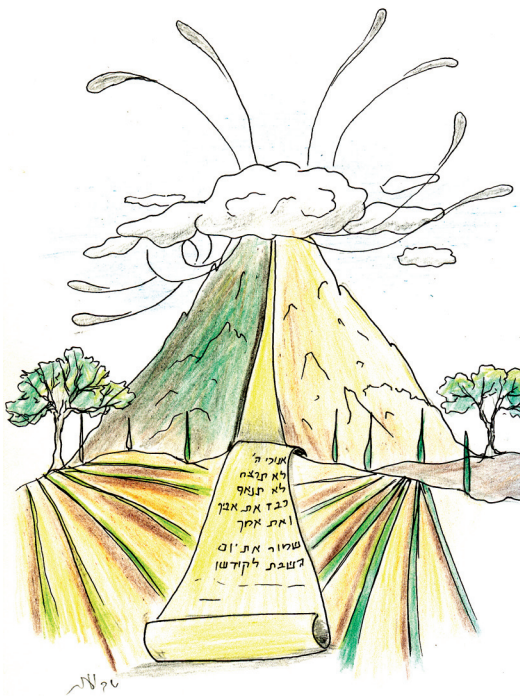

1. מקור המצווה:

"(ט) וַיִּדְבֹר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: (י) דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי תִבְאוּ אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אָנִי נֹתֵן לָכֶם וּקְצַרְתֶּם אֶת קְצִירָהּ וַהֲבֵאתֶם אֶת עֹמֶר רֹאשִׁית קְצִירְכֶם אֶל הַכֹּהֵן: (יא) וְהִנִּיף אֶת הָעֹמֶר לִפְנֵי ה' לְרֹצְנָכֶם מִמַּחֲרַת הַשָּׁבֹת יִנִּיפְנוּ הַכֹּהֵן: (יב) וַעֲשִׂיתֶם בַּיּוֹם הַנִּיפְכֶם אֶת הָעֹמֶר כֶּבֶשׂ תָּמִים בֶּן שָׁנָתוֹ לָעֹלָה לַה': (יג) וּמִנִּחְתּוֹ שְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים סֶלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן אֲשֶׁה לַה' רִיחַ נִיחַח וְנִסְכָּה יַיִן רְבִיעִית תִּהְיֶה:.... (טו) וּסְפַרְתֶּם לָכֶם מִמַּחֲרַת הַשָּׁבֹת מִיּוֹם הַבִּיאְכֶם אֶת עֹמֶר הַתְּנוּפָה שִׁבְעַ שְׁבֹתוֹת תְּמִימֹת תִּהְיֶינָה: (טז) עַד מַמַּחֲרַת הַשָּׁבֹת הַשְּׁבִיעִית תִּסְפְּרוּ חֲמִשִּׁים יוֹם" (ויקרא כג)

2. טעם מצוות ספירת העומר:

"משרשי המצוה על צד הפשוט, לפי שכל עיקרן של ישראל אינו אלא התורה, ומפני התורה נבראו שמים וארץ וישראל... והיא העיקר והסיבה שנגאלו ויצאו ממצרים כדי שיקבלו התורה בסיני ויקיימוה... ומפני כן... נצטוונו למנות ממחרת יום טוב של פסח עד יום נתינת התורה, להראות בנפשנו החפץ הגדול אל היום הנכבד... כי המנין מראה לאדם כי כל חפצו להגיע אל הזמן ההוא. וזהו שאנו מונים לעומר..." (ספר החינוך, מצווה שו).

3. "וּסְפַרְתֶּם לָכֶם מִמַּחֲרַת הַשַּׁבָּת", איזו שבת?

"יש הרוצים (הקראים אשר אינם מאמינים בתורה שבעל פה) לטעון כי זמן ספירת העומר 'ממחרת השבת' הכוונה לשבת רגילה, אך אין זה נכון והמשמעות המקובלת שזה ממחרת הפסח, ומשמעות שבת בפסוק כאן: יום טוב, וכך ראו הסנהדרין בכל דור ודור שהיו מניפים את העומר, ביום ט"ז בניסן בין בחול בין בשבת וכן נאמר ביהושע ה': 'ויאכלו מעבור (מתבואת) הארץ ממחרת הפסח מצות וקלוי'" (ספר התודעה, עמוד רכב).

ע"כ/א כ"ה

1. כתבו את הפסוקים המורים על מצוות ספירת העומר.
2. מהו טעם מצוות ספירת העומר לפי ספר החינוך?
3. למה הכוונה בתורה: "וּסְפַרְתֶּם לָכֶם מִמַּחֲרַת הַשַּׁבָּת"?
4. מהי ההוכחה לכך?
5. א. מי היו הטועים בביאור משפט זה?
ב. מה הייתה טעותם?

פרק לט

בין פסח לעצרת (פרק צ)

הלכות ספירת העומר

- א. מונים משעה שמתחיל היום ולכן מונים בתחילת הלילה, אחרי צאת הכוכבים (הלילה הוא תחילת היום היהודי, כפי שנאמר: "ויהי ערב ויהי בוקר יום אחד" (בראשית א, ה) ומתחילים למנות אור לט"ז בניסן, מוצאי החג הראשון של פסח.
- ב. אם בירך על הספירה ב"בין השמשות" חוזר וסופר בלילה ללא ברכה.
- ג. ספר החינוך כותב שטעם הספירה ממחרת יום טוב של פסח עד יום מתן תורה, להראות את הציפיה אל היום הגדול.
- ד. צריך לספור בעמידה, ובדיעבד, אם ספר בישיבה יצא ידי חובה.
- ה. צריך לספור בשפה המובנת לו.
- ו. מי שלא ספר בצאת הכוכבים, יכול לספור כל הלילה. שכח ולא ספר כל הלילה, יספור ביום למחרת בלא ברכה, ואז יוכל להמשיך לספור בשאר ימים בברכה.
- ז. מי ששכח לספור באחד מן הימים, סופר בשאר הימים בלא ברכה.
- ח. מי שמסופק אם ספר יום אחד, יספור שאר הימים בברכה.
- ט. מי שמלאו לו 13 שנה באמצע הספירה, סופר בשאר הימים בלא ברכה. ויש החולקים על כך וכל אחד ינהג לפי מנהג אבותיו.
- י. מי ששואל את חברו ב"בין השמשות" כמה ימי הספירה בלילה זה? יאמר לו אתמול היה כך וכך. שאם יאמר לו היום כך וכך, אינו יכול לחזור ולספור בברכה. אבל קודם "בין השמשות" כיוון שאינו זמן ספירה אין בכך כלום ויכול לענות לו כמה הספירה.

שאלות חזרה

1. מדוע מונים דווקא בלילה? (סעיף א)
2. מהו תחילת זמן ספירת העומר? (סעיף א)
3. דוד בירך וספר ב"בין השמשות". מה עליו לעשות? (סעיף ב)
4. דוד אינו מבין עברית. (סעיפים ג, ה)
א. באיזו שפה עליו לספור?
ב. נמקו דבריכם.
5. מי ששכח לספור ספירת העומר בתפילת ערבית, מה עליו לעשות? (סעיף ו)
6. מי ששכח ולא ספר כלל בלילה, מה עליו לעשות? (סעיף ו)
7. דוד שכח לספור ספירת העומר ולא נזכר לא בלילה ולא ביום שלמחרת, רק בתפילת ערבית שלמחרת נזכר כי דילג על יום בספירה, מה עליו לעשות? (סעיף ז)
8. מה יעשה מי שמסופק אם ספר ביום מסוים? (סעיף ח)
9. אם חברכם שואל אתכם ב"בין השמשות" כמה ימים היום לספירת העומר: (סעיף י)
א. כיצד עליכם להשיב לו?
ב. נמקו דבריכם.
10. **עיינו בסידור בנוסח ספרד ובסידור בנוסח אשכנז ומצאו את ההבדל בנוסח הספירה.**

עיינו בקיצור שו"ע מקור חיים, פרק צ, סעיפים ד-ז, וענו על

השאלות הבאות:

11. משה הזכיר לעמוס כי היום ל"ג בעומר ואל לו לומר תחנון בתפילה.
 - א. האם משה יכול להמשיך לספור בברכה?
 - ב. נמקו דבריכם.
12. בתפילת ערבית גילה יוסי כי אתמול ספר מספר לא נכון, כיצד עליו לנהוג?
13. א. מה משותף בין קטן שגדל תוך ימי הספירה, לגר שנתגייר בתוך ימי הספירה?
 - ב. הסבירו מדוע.

העשרה

עבודה למתקדמים

- קראו את דברי מרן השולחן ערוך, וביאור דבריו במשנה ברורה והשיבו על השאלה הבאה.

שולחן ערוך אורח חיים, הלכות פסח, סימן תפט, סעיף ח:

"אם שכח לברך באחד מהימים, בין יום ראשון בין משאר ימים, סופר בשאר ימים בלא ברכה; אבל אם הוא מסופק אם דילג יום אחד ולא ספר, יספור בשאר ימים בברכה".

משנה ברורה, סימן תפט, סעיף קטן לה:

"יספור בשאר ימים בברכה – דאיכא (כי יש) ספק ספיקא, שמא לא דילג כלל ואם תרצה לומר שדילג, שמא הלכה כאותן פוסקים דכל יום הוא מצוה בפני עצמה".

14. מדוע מי שמסופק אם ספר יכול להמשיך לספור בברכה?

מנהגי אבלות בימי הספירה

- "אמרו: שנים עשר אלף זוגים תלמידים היו לו לרבי עקיבא, מגבת עד אנטיפרס, וכולן מתו בפרק אחד מפני שלא נהגו כבוד זה לזה, והיה העולם שמם, עד שבא ר"ע אצל רבותינו שבדרום, ושנאה להם רבי מאיר ור' יהודה ור' יוסי ורבי שמעון ורבי אלעזר בן שמוע, והם העמידו תורה אותה שעה. תנא: כולם מתו מפסח ועד עצרת" (תלמוד בבלי, מסכת יבמות, דף סב, עמוד ב).

- א. נוהגים שלא לשאת אישה עד יום ל"ג בעומר, משום שפסקו למות רק ביום ל"ד בעומר, ובני קהילות אשכנז נוהגים להתיר נישואים ביום ל"ג בעומר בלבד.
- ב. כמו כן נוהגים שלא להסתפר עד יום ל"ד בבוקר, ויש נוהגים להסתפר ביום ל"ג בעומר משום שסוברים שביום זה פסקו מלמות. ויש עוד מנהגים שונים בעניין זה וכל אחד ינהג כמנהג אבותיו.
- ג. יום ל"ג בעומר זה יום ההילולה של רבי שמעון בר-יוחאי, ומשום שציווה רשב"י לנהוג שמחה ביום זה, מרבים בשמחה ואין אומרים בו תחנון וכן בתפילת מנחה שלפניו.
- ד. נהגו ילדי ישראל לערוך שמחה של תורה סביב מדורות ביום זה. השמחה היא שמחה של תורה ולא קומזיץ סתמי.

ילדים יקרים: יש להזהר ולהשמר מהאש.

שאלות חזרה

1. כתבו מספר מנהגי אבלות הנוהגים בימים אלו.
2. באילו תאריכים אין נוהגים לשאת נשים? פרטו לפי המנהגים השונים.

3. כיצד נוהגים בביתכם בעניין גילוח ותספורת בימים אלו?

4. יובל ומיכל הלכו למשרדי הרבנות כדי לקבוע תאריך לחתונה. אולם הרב ביקש מהם לערוך את החופה רק מיום ל"ד בעומר. התדעו להסביר מדוע?

עיינו בקיצור שו"ע מקור חיים, פרק צ, סעיפים ח-ט, וענו על

השאלות הבאות:

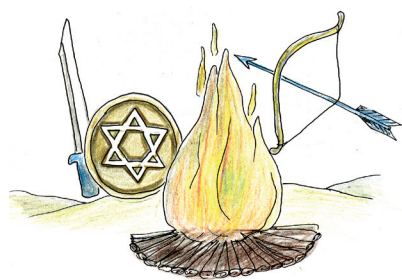
5. א. אם חל ל"ג בעומר בערב שבת, מתי מסתפרים בני קהילות ספרד?
ב. נמקו דבריכם.

6. מהו הטעם של הנוהגים להסתפר ביום ל"ג בעומר?

7. לפי איזו שיטה אסור להסתפר ביום ל"ג בעומר?

תפזורת - ל"ג בעומר

8. לכבוד המדורות שאתם עתידים להדליק בקרוב, לפניכם רשימת נוזלים שיעזרו למדורתכם לבעור טוב יותר - חפשו אותם.

ג	ל	נ	פ	ט	ס	ש	פ
ת	פ	ו	ח	א	ד	מ	ה
י	י	ר	ת	ר	ת	נ	ה
ב	ד	ס	ו	ל	ר	ע	ע
נ	י	ו	ר	ר	י	צ	מ
ז	מ	ז	ו	ט	י	ר	ק
י	צ	ג	ד	מ	נ	מ	ל
נ	ק	ו	מ	ז	י	צ	ד

המילים: סולר, נפט, דלק, בנזין, גז, מזוט, שמן, גפרורים, לפידים, נייר, עצים, תפוח־אדמה, קומזיץ, מדורות, גץ

פרק כ

מבוא למצוות ציצית

1. המקור בתורה

"(לז) וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: (לח) דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וַעֲשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל כְּנָפֵי בְגָדֵיהֶם לְדֶרֶתָם וְנִתְּנוּ עַל צִיצִית הַכֶּנֶף פֶּתִיל תְּכֵלֶת: (לט) וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית וּרְאִיתֶם אֹתוֹ וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת ה' וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם וְלֹא תִתְּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶּם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אִתְּם וְנִים אַחֲרֵיהֶם: (מ) לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתֵי וְהִייתֶם קְדָשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם: (מא) אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם:" (במדבר טו)

2. טעם המצווה

א. **למען נזכור כל מצוות השם תמיד**... ואמרו זכרונם לברכה [תנחומא קרח יב] כי מלת ציצית תרמוז לתרי"ג מצוות עם צירוף שמונה חוטין שבציצית וחמשה קשרין שבו (**ציצית בגימטריה 600 + 8 חוטים + 5 קשרים = 613 כנגד תרי"ג מצוות**) (ספר החינוך, מצווה שפו).

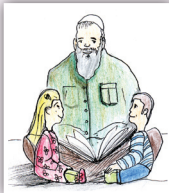
ב. "אם אין אדם לובש טלית בת ארבע כנפות, אינו חייב בציצית. וטוב ונכון להיות כל אדם זהיר ללבוש טלית קטן כל היום, **כדי שיזכור המצוה בכל רגע. וע"כ יש בו חמשה קשרים, כנגד ה' חומשי תורה, וארבע כנפים, שבכל צד שיפנה יזכור...**"

(שולחן ערוך אורח חיים, הלכות ציצית, סימן כד, סעיף א).

3. מעלת המצווה

מספרים על הגאון מווילנה, רבי אליהו זצ"ל, שכשבאו תלמידיו לבקרו לפני פטירתו, התפרץ בבכי רב. כששאלוהו תלמידיו מה לך כי תבכה, הרי עסקת בתורה יומם ולילה, ואין ספק כי לאחר אריכות ימים יקבלוך בשמיים בכבוד מלכים, ומה פשר הבכי?

נטל הרב טליתו בידו ואמר להם: העולם הזה יקר מאוד, כי בסכום מועט יכול אדם לקנות טלית ולקיים מצווה השקולה כנגד כל המצוות בכל רגע ורגע, ובעוד ימים מועטים נפרד אני מהעולם הזה ולא אוכל לקיים מצוות ועל אלה אני בוכה ועיני יורדה מים.

מצשה שהיה

הטלית הקטן של דוד

זהו סיפור על משהו שקרה באמת, על משהו שקרה לדוד בזמן "מלחמת לבנון הראשונה". דוד מספר: היו ימי מלחמה, מלחמת לבנון. היינו גדוד חיילים בתוך ארץ לבנון, כולנו חיילים לוחמים בתוך טנקים.

הקרב שלנו נמשך שעות רבות, חושך היה מסביב, יורים עלינו מכל הכיוונים. הטנק הראשון נפגע מיריות. כאשר טנק נפגע אין ברירה, כל אנשי הצוות שבתוך הטנק חייבים לקפוץ ולעזוב את הטנק במהירות, כי טנק שנפגע עלול לבעור ולעלות בלהבות.

הטנק השני נפגע. גם הטנק שלנו נפגע והחל לבעור. קפצנו במהירות מתוך הטנק ורק הרובה שלנו היה בידינו. היינו בודדים, שלושה חברים ואני, ארבעת אנשי צוות הטנק.

לאט לאט פסקו היריות, נעשה שקט מסביב והבוקר החל להאיר. אך בלבנו לא היה אור. איפה אנחנו? איפה החברים שלנו? מה אירע להם בלילה הנורא הזה? ראינו גבעה. חבריי אמרו: נעלה על הגבעה ונשקיף סביב, אולי נראה משהו. בזהירות, בזהירות טיפסנו על הגבעה. ראינו סביבנו גבעות רבות, אך עדיין היה חשוך מדי ולא יכולנו להבחין מה יש עליהן: האם לפנינו עצים או אנשים, ואם אלו אנשים, האם הם משלנו או חיילי האויב?

"הם משלנו" – צעק פתאום חברי – "הם משלנו". חברי הצביע בידו על הגבעה ממול וצעק: אני, רואה, אלו הטנקים של צה"ל, אני מכיר אותם! הבחורים במדים שלנו, אני בטוח! כן, כן, השמיים התבהרו, ובקושי רב יכולנו להבחין בגבעה שמולנו בכוחותינו, קפצנו משמחה! **הידד! אנחנו איננו לבדנו!**

באותה שעה ממש, הבחינו בנו חברינו מן הגבעה שממול, והנה חברי, זה המיטיב כל כך לראות למרחק, החל לצעוק: הם מכוונים אלינו, הם רוצים לירות בנו, מה קורה פה? יהודים פוגעים ביהודים?

מיד הבנו: הם חושבים שאנחנו מחיילי האויב. "אנחנו יהודים", צעקנו. אך הקולות שלנו אבדו ברוח. ירייה ראשונה נורתה לעברנו, וברוך השם איש לא נפגע. עמדנו נדהמים מהנעשה. פתאום ידעתי מה עליי לעשות, קרעתי מעליי את חולצת החאקי הצבאית, והסרתי את הציצית שלי, את הטלית הקטן, הנחתי אותה על הרובה שבידי, והרמתי אותו גבוה-גבוה.

תארו לכם: חיילים יהודים בגבעה מזה, וחיילים יהודים בגבעה מזה, וציצית אחת לבנה מתנופפת ברוח! פעם ועוד פעם הרמתי את הרובה הלבוש בציצית והציציות הלבנות התנופפו הנה והנה.

מישהו ממול רץ וצעק משהו. לא שמענו מה הוא צועק, אך ראינו שהוא רץ מחייל לחייל, וכולם מסתכלים ב... ציציות! נדמה היה שהם מכוונים את המשקפות פעם נוספת אלינו, היד שלי כאבה, אך החזקתי ברובה הציצית בכל כוחי! הם הכירו, לא אותנו הם הכירו: את הציצית שלי הכירו. את הציצית שלי!

עתה היה הכול שונה. הכול היה אחרת: הלילה הנורא כאילו נשכח, ומן הגבעה שממול רמזו לנו חברינו באיזו דרך נוכל להגיע אליהם.

כ"ח/אדר א' תש"ס

1. העתיקו את הפסוק המורה על מצוות ציצית.
2. מהו טעם המצווה לפי הפסוקים בתורה?
3. הסבירו את טעם המצווה לפי הסברו של ספר החינוך על פי דברי המדרש.
4. מדוע יש לשים טלית קטן כל היום לפי השולחן ערוך?
5. למה נועדו חמשת הקשרים שיש בציצית וארבע הכנפות שלה?
6. מדוע בכה הגר"א לפני פטירתו?

פרק מא

הדרכה לקשירת ציצית

קודם השחלת החוטים יאמר: "לשם מצוות ציצית"

1. השחלת ארבעה חוטים בנקב (שלושה חוטים קצרים וחוט ארוך הנקרא "שמש"). (ציור 1)

2. קושרים קשר כפול ומסמנים ארבעה חוטים בקשר עניבה. (ציורים 2 ו-3)

3. כורכים שבע כריכות סביב שבעת החוטים ולאחר מכן שוב קשר כפול. כורכים שמונה כריכות ואחר כך קשר כפול. כורכים 11 כריכות ואחר כך קשר כפול. כורכים 13 כריכות ואחר כך קשר כפול.

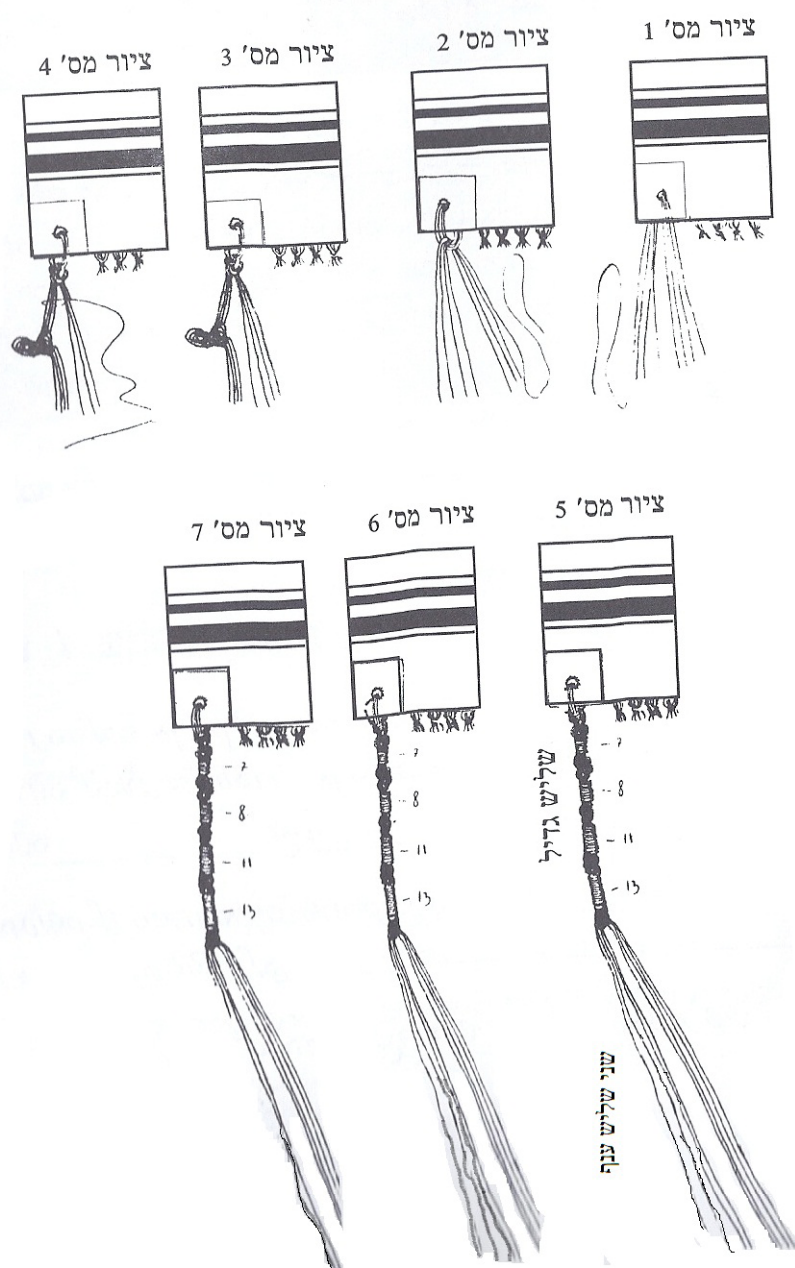
עתה יש בידנו גדיל שבו חמישה קשרים כפולים ו-39 כריכות

$$(39 = 7 + 8 + 11 + 13). \text{ (ציורים 4 ו-5)}$$

4. ראוי שיהיה 1/3 גדיל 2/3 - ענף. (ציור 5)
- נקרע חוט אחד מעיקרו - נפסלה הטלית ואין לברך עליה. (ציור 6)
 - נקרע חוט אחד - כשרה.
 - נקרעו שני חוטים ואין בהם כדי עניבה - ראוי שיחליף הציצית. (ציור 7)
 - קהילות בני ספרד נוהגות לקשור כל כריכה בנפרד, ואילו קהילות בני אשכנז נוהגות לעשות כריכה ללא קשר.
 - יש הנוהגים לכרוך 5, 6, 5, 10 כריכות וביניהן קשר כפול. (כמתואר בסעיף 3)
 - ראוי שהחוטים יהיו באורך 24 ס"מ (מודדים משפת הכנף).

שאלת אתגר

- שאלו את רב בית הספר או נסו לחשוב למה רומז מספר הכריכות לפי כל שיטה?
(א) 13, 11, 8, 7
(ב) 5, 6, 5, 10

פרק מב

הלכות ציצית (פרק ט)

עיינו בקיצור שו"ע מקור חיים, פרק ט, סעיפים א-כח, וענו על

השאלות הבאות:

שאלות חזרה

1. באיזה סוג של בד מקיימים מצוות ציצית מן המובחר? (סעיף א)
2. היכן יש להטיל את הציציות כשבבגד יש יותר מארבע כנפות? (סעיף ב)
3. בגד שיש לו שלוש כנפות מקדימה וכנף אחת מאחורה, האם חייב בציצית? (סעיף ג)
4. שילה ודביר התווכחו האם גופיית ציצית כשרה. האם תוכלו לכתוב דברים היכולים לפסול גופייה שהיא טלית קטן? (סעיפים ד-ה)
5. דוד רצה להכין מגופייה טלית קטן. אילו הלכות דוד צריך להכיר כדי שגופייה זו תהיה כשרה? (סעיף ו)

קשירת ציצית

6. על מה צריך להקפיד בעניין טוויית החוטים? (סעיף ח)
7. היכן המיקום הנכון לעשיית החור אשר משחילים בו את חוטי הציצית בכנף? (סעיף ט)
8. מה צריך לומר לפני הטלת החוטים בבגד? (סעיף יא)

9. דוד ויוסי השליכו את חוטי הציצית לפח האשפה. האם נהגו כדין? פרטו. (סעיף יג)

10. ליוסי כמה טליתות פסולות.

א. האם יוסי יכול להשתמש בטליתות אלו כסמרטוטים?

ב. כיצד עליו לנהוג בהן? (סעיף יד)

11. מהו השיעור לטלית קטן? פרטו. (סעיף טו)

12. מה צריך לעשות לפני הברכה על הטלית כדי למנוע ברכה לבטלה? (סעיף יח)

13. א. כיצד מברכים את הברכה על טלית גדול?

ב. האם צריך לברך שתי ברכות על הטלית הגדול וגם על הטלית הקטן? פרטו. (סעיף יט)

14. הביאו לכיתה טלית גדול ונסו להדגים בפני חבריכם את סדר ההתעטפות בטלית לפי מה שנאמר בסעיף כ.

15. מאיר, דביר ושילה הגיעו לבית הכנסת, אולם שכחו להביא עמם כל אחד את טליתו. מאיר לקח טלית של בית הכנסת ובירך עליה. דביר השתמש בטלית של חברו ללא ידיעתו ובירך עליה. שילה ביקש טלית מחבר שהתפלל במניין הראשון ובירך עליה.

א. מי נהג כדין?

ב. נמקו דבריכם. (סעיפים כג-כד)

16. מאיזה גיל יש לחנך קטנים להתעטף בטלית? (סעיף כו)

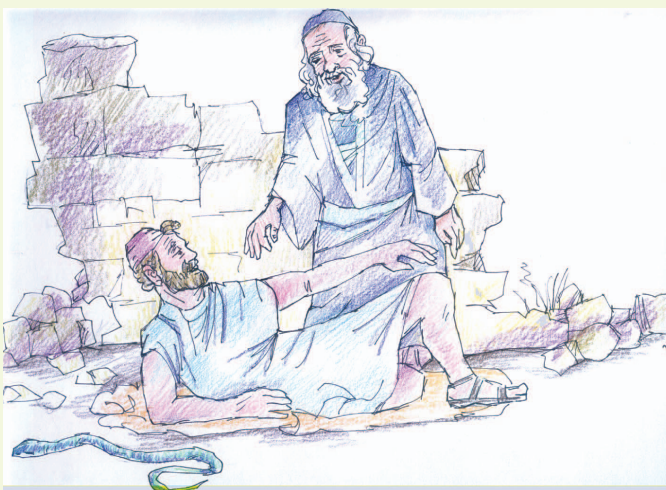
פרק חג

בין אדם לחברו הלכות צדקה (פרק קכח)

מבוא

"צדקה תציל ממות"

- שמואל ואבלט (חכם נוכרי) היו יושבים, וראו בני אדם מהלכים לאגם. אמר לו אבלט לשמואל: אדם זה ילך ולא יחזור, שינשכנו נחש וימות. אמר לו שמואל: אם בן ישראל הוא ילך ויחזור. עד שהם יושבים – הלך אותו אדם וחזר. עמד אבלט ופרק משאו – מצא בו נחש חתוך לשניים.

אמר לו שמואל: איזה מעשה טוב עשית שניצלת מהנחש? אמר לו: בכל יום כל אחד מבני הקבוצה שם פת ואוכלים כולנו יחד מן הפת המרכזית. היום היה בינינו אחד שאין לו פת והיה מתבייש. אמרתי להם: אני אעמוד ואאסוף מכולם את הפת. וכשהגעתי אצלו עשיתי עצמי כמי שנוטל ממנו, כדי שלא יתבייש. אמר לו: מצווה עשית, יצא שמואל ודרש: "וצדקה תציל ממות" – ולא ממיתה משונה אלא ממיתה עצמה (על פי מסכת שבת, דף קנו, עמוד ב).

מעלת מצוות הצדקה

- "חייבין אנו להזהר במצוות צדקה יותר מכל מצוות עשה, שהצדקה סימן לצדיק זרע אברהם אבינו, שנאמר: 'כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו לעשות צדקה'.... ואין ישראל נגאלין אלא בצדקה שנאמר: 'ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה'. לעולם אין אדם מעני מן הצדקה ואין דבר רע ולא היזק נגלל בשביל הצדקה שנאמר: 'והיה מעשה הצדקה שלום', כל המרחם מרחמין עליו" (רמב"ם, הלכות מתנות עניים, פרק י, הלכות א-ג).

עיינו בקיצור שו"ע מקור חיים, פרק קכח, סעיף ב, וענו על השאלות הבאות:

1. כיצד מקיים אדם מצוות צדקה באופן המעולה ביותר?
2. הסבירו מהו "מתן בסתר".
3. מה צריך לבדוק לפני שנותנים כסף לקופת צדקה?

פרק מד

מחלה וביקור חולים (פרק קמד)

עיינו בקיצור שו"ע מקור חיים, פרק קמד, סעיפים א-ב, וענו על

השאלות הבאות:

1. מתי יש לבקר את החולה? (פרטו: קרובים, רחוקים)
2. מה דרש רבי עקיבא לאחר שביקר את תלמידו החולה?
3. מהם עיקרי מצוות ביקור חולים?

פרק מה

הלכות הלוואה (פרק קנט)

מבוא

המקור בתורה:

- "אם כסף תלוה את עמי את העני עמך לא תהיה לו כנשה..." (שמות כב, כד)

רש"י שם: "לא תהיה לו כנשה – לא תתבענו בחזקה, אם אתה יודע שאין לו, אל תהי דומה עליו כאלו הלוינו, אלא כאילו לא הלוינו, כלומר לא תכלימהו".

מעלת המצווה:

- "שצונו להלוות לעני, להרחיב לו ולהקל עניינו. **ומצוה זו היא היותר חזקה ויותר מחויבת מכל מצות צדקה.** כי מי שנתבזה וגלה פניו לשאול מידי האנשים אין צרות עניינו סר מעליו כמו המכוסה שירצה להעזר עד שלא יתגלה עניינו ולא יתבזה. והציווי במצוה זו הוא...: 'אם כסף תלוה את עמי את העני עמך'. ולשון מכילתא (מדרש) כל אם ואם שבתורה רשות, חוץ משלשה, אחד מהם 'אם כסף תלוה את עמי'. אמרו אם כסף תלוה – חובה..." (ספר המצוות לרמב"ם, מצוות עשה, קצז).

טעם המצווה:

- **להרגיל אותנו במידות החסד והרחמים** שהן מידות משובחות, ועל ידן נתקרב לה' ונקבל ממנו שפע רב (על פי ספר החינוך, מצווה סו).

עיינו בקיצור שו"ע מקור חיים, פרק קנט, סעיפים א-ו, וענו על השאלות הבאות:

1. מהיכן למדים שיש מצוות עשה להלוות לעניי ישראל?
2. מהו סדר הקדימה למתן צדקה בין העניים?
3. מי מקיים מצווה גדולה יותר – המלווה לעני או הנותן צדקה לעני?
4. עני ועשיר הנזקקים לצדקה – מי קודם? פרטו.
5. מה אנו למדים מהאיסור בתורה: "לא תהיה לו כנשה"?
6. הסבירו מה למדים מציווי חכמים: "יהי ממון חברך חביב עליך כשלך".

פרק מו

יחסי שכנות (פרק קסא)

עיינו בקיצור שו"ע מקור חיים, פרק קסא בהקדמה, וענו על השאלות הבאות:

1. כיצד יכול האדם להגיע למטרה הסופית של אהבת הבריות?
2. איזו תועלת אישית נוספת יכולה לצמוח מהידבקות בשכן טוב?
3. הסבירו והדגימו את דברי חז"ל: "אוי לרשע ואוי לשכנו".
4. א. ספרו על יחסים טובים בינכם לבין שכניכם.
ב. אילו תועלות אישיות הרווחתם מיחסים טובים עם שכניכם?

פרק מז

השנה העברית

מבוא ללוח השנה העברי

- מועדי ישראל נקבעים על ידי לוח שנה מיוחד במינו – "לוח ירחי – שמש". לוח זה מביא בחשבון את הזמן שבו מקיף הירח את כדור הארץ וכן גם את הזמן שבו מקיף כדור הארץ את השמש. לשם השוואה, הלוח הנוצרי מבוסס רק על שנת החמה ואין קשר בין מהלך החודש למצבו של הירח, לכן הלוח הנוצרי נקרא לוח שמש. לעומתו, הלוח המוסלמי מבוסס על מופעי הירח ואינו קשור בשנת החמה, לכן חודש הרמדאן נע על פני כל עונות השנה (מהקיץ לאביב ומאביב לחורף וכו'). ועל כן הלוח המוסלמי נקרא לוח ירחי. לעומתם, הלוח היהודי מתוחכם יותר והוא כאמור לוח ירחי-שמש, המבוסס על שתי יחידות זמן עיקריות המוגדרות לפי מחזור צורות הירח ותנועת השמש בשמיים. הלוח היהודי יוצר איזון בין שנת השמש לשנת הלבנה.

- חודש:** זהו פרק זמן שעובר בין צורת הירח שאנו רואים בתחילת החודש (חרמש דק) לצורתו שאנו רואים בתחילת החודש הבא (וכך הלבנה מתחדשת בסיבוב חדש). זמן זה הוא: 29 ימים וחצי יום ו-44 דקות בממוצע.
- שנת הלבנה:** 12 חודשי הלבנה יחד מצטרפים ל-354 ימים ושמונה שעות בערך וזהו אורכה של שנה הלבנה ($354 = 12 * 29,5$).
- שנת החמה:** זהו פרק הזמן הממוצע הדרוש לכדור הארץ להקיף את השמש, כ-365 ימים. יוצא אם כן ששנת החמה יתרה על שנת הלבנה כ-11 ימים ($365 - 354 = 11$ ימים).

סוד העיבור:

- ד. **עונות השנה** – **קייץ**, **חורף**, **אביב**, **סתיו** – תלויות בחמה ולא בלבנה. יוצא שאילו היינו מתחשבים בחודשי הלבנה בלבד, הייתה השנה שלנו קצרה ב־11 ימים משנת החמה, ובמשך שלוש שנים היה נוצר הפרש של 33 יום בין שנת הלבנה לבין שנת החמה, ופסח, אשר צריך לחול באביב כפי שהתורה דרשה – "שמור את חודש האביב ועשית פסח" (דברים טז, א), יחול בסוף החורף, והחגים יטיילו במרוצת השנים על פני כל עונות השנה.
- ה. כמו כן, התורה קבעה שהירח יקבע את לוח השנה, כפי שדרשו חז"ל: "החדש הזה לכם ראש חדשים" (שמות יב, ב). הראהו הקב"ה למשה את הלבנה ואמר לו כזה ראה וקדש.
- ו. לכן כדי להתאים את שנת הלבנה לשנת החמה, מוסיפים אנו מדי שנתיים או שלוש שנים חודש נוסף, **ושנה זו נקראת שנה מעוברת**. החודש הנוסף הוא אדר שני – שהוא חל לפני חג פסח שחל בחודש ניסן. (אדר הוא החודש האחרון בשנה)

באילו שנים מעברים את השנה?

בכל מחזור של 19 שנה.
השנים 3, 6, 8, 11, 14, 17, 19 הן שנים מעוברות.
הידעתם?!

אם תרצו לדעת אם השנה היא מעוברת, חלקו את מספר השנה ב־19. אם המספר מתחלק ללא שארית או שהשארית היא אחד מהמספרים הנ"ל – הרי השנה מעוברת.
למשל:

$$* \text{שנת התשכ"ז} - 301(8) = 5727:19$$

הואיל והשארית היא 8, הרי השנה מעוברת.

$$* \text{שנת התשע"א} (14) = 303 = 5771:19$$

הואיל והשארית היא 14, הרי זו שנה מעוברת.

שאלות חזרה

1. מה אורכו של חודש הלבנה?
2. מה אורכה של שנת הלבנה?
3. מה אורכה של שנת החמה?
4. מהו הפער בימים בין שנת החמה לבין שנת הלבנה?
5. מהו המקור בתורה לכך שפסח צריך לחול תמיד בתקופת האביב?
6. מדוע אנו מעברים את השנה?
7. איזה חודש מוסיפים בשנה מעוברת?
8. בדקו ביומן השנה אם השנה היא שנה מעוברת?
9. לפי הכלל שלמדתם, חשבו אם השנים ה'תשע"א, ה'תשע"ב, ה'תשע"ד הן שנים מעוברות?

פרק מח

חודשי השנה

המולד מהו?

* לירח אין אור עצמי (אור משלו), אלא הוא מקבל את האור מהשמש אשר קרניה משתקפות בירח במהלך סיבובו סביב כדור הארץ. כל לילה הירח נמצא במקום שונה, בין השמש לכדור הארץ.

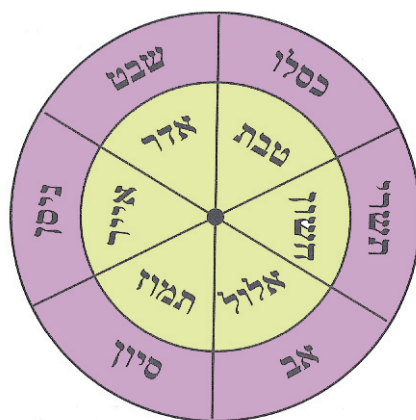
ירח מלא – כאשר כל הירח מואר מהשמש ומשתקף על הארץ שלנו.

אין ירח – כאשר הירח נמצא בקו ישר בין הארץ והשמש, אז החלק המואר הוא החלק הפונה לשמש, ואילו החלק הפונה לארץ חשוך.

המולד – הרגע שבו הארץ, הירח והשמש בקו ישר, נקרא בשם מולד וברגע זה מתחיל הירח את סיבובו החדש סביב הארץ. כעבור כמה שעות נראה פס צר, ומדי לילה הפס גדל עד אשר באמצע החודש הוא מתמלא ושוב הולך וקטן כל לילה עד שנעלם ושוב מולד.

- א. חודשי הלבנה ממולד למולד עולים בערך ל-29 ימים וחצי יום, והיות ואין חצאי ימים בחודש, קבעו כי יש חודשים בני 29 יום (חסרים), ואחרים 30 יום (מלאים).
- ב. החודשים תשרי, שבט, ניסן, סיוון, אב – תמיד מלאים (בני 30 יום). החודשים טבת, אדר, אייר, תמוז, אלול – תמיד חסרים (בני 29 יום).
- ג. החודשים מרחשוון וכסלו, לפעמים הם מלאים – ואז השנה נקראת: **"מלאה"**, ולפעמים הם חסרים – ואז השנה נקראת: **"חסרה"**, ולפעמים מרחשוון חסר וכסלו מלא, וזוהי שנה **"כסדרה"**, שכן הסדר הוא חודש מלא וחודש חסר לסירוגין, עד סוף השנה.

שנה כסדרה:

- ד. החודשים במעגל החיצוני – מלאים (30 יום), ובמעגל הפנימי חסרים (29 יום).
- ה. כיום לא קשה לדעת מתי השנה מעוברת. כל מה שעלינו לעשות הוא להביט בלוח העברי. הלוח העברי נתקן על ידי הלל השני, מצאצאי רבי יהודה הנשיא, וזאת משום ירידת כוחה של הסנהדרין אשר לא יכלה עוד

לקבוע את החודשים על פי עדים שראו את המולד.

- ו. עד אותו זמן קבעו את החודש על פי עדים, משנראתה הלבנה החדשה (אחר "המולד"), באו עדים לסנהדרין והעידו שראו את הלבנה. אותו היום נקבע לראש חודש. ואם לא באו עדים בשלושים לחודש, היה יום זה שייך לחודש שעבר, ויום לאחר מכן נקבע לראש חודש.
- ז. בתחילה הודיעו על קביעת ראש חודש על ידי הדלקת משואות (מדורות) על ראשי ההרים, החל בהר הזיתים בירושלים ומשם צפונה. באותו לילה ידעו יהודי בבל (עיראק של היום) על ראש חודש. מאוחר יותר היו שהדליקו משואות (מדורות) בלילות לא נכונים כדי להטעות את חכמים, ואז תיקנו שיצאו שלוחי בית דין לתפוצות ישראל להודיע על קביעת החודש.

אדר שני:

- ח. עיקר חודש אדר בשנה מעוברת הוא אדר שני, לכן מי שנולד בחודש אדר בשנה פשוטה, ואם שנת הבר מצווה שלו בשנה מעוברת, נעשה גדול (בר מצווה) רק באדר שני.
- ט. מי שנולד בשנה מעוברת באדר א' ושנת הבר מצווה שלו היא גם כן מעוברת, אזי יהיה גדול באדר א'.

הקטן גדול יותר!?

י. שניים שנולדו בשנה מעוברת – הראשון בכ"ז באדר א', וחברו אחריו בי"ז באדר ב' – אם שנת הבר מצווה שלהם חלה בשנה פשוטה, שיש בה אדר אחד, נמצא שהצעיר יגיע למצוות בי"ז באדר, ואילו חברו הגדול ממנו בשלושה שבועות יגיע למצוות רק ביום כ"ז באדר.

ראש חודש:

יא. היום הראשון לחודש הוא תמיד ראש חודש ולפעמים גם היום האחרון, אם החודש החולף בן שלושים יום, אזי ראש חודש הבא בן יומיים. היום האחרון של החודש החולף וגם היום הראשון של החודש הבא.

שבת מברכים:

יב. שבת לפני ראש חודש, מכריזו שליח הציבור באיזה יום יחול ראש חודש וכן מתי "המולד".

כלל גדול

זכרו כלל: אם ידוע לכם באיזה יום בשבוע חל פסח – תוכלו לדעת את הימים שבהם יחולו כל החגים לפי שיטת א"ת-ב"ש, כדלהלן: (סדר א"ת-ב"ש מבוסס על צירוף של האות הראשונה באל"ף-בי"ת עם האחרונה והשנייה עם זו שלפני האחרונה וכו').

א – דפסח ב – דפסח ג – דפסח ד – דפסח
ת – תשעה באב, ש – שבועות, ר – ראש השנה, ק – קריאת התורה
(שמחת תורה)
בחו"ל)

ה – דפסח ו – דפסח ז – דפסח
צ – צום כיפור פ – פורים ע – עצמאות
(שלפניו) (יום העצמאות)

זאת אומרת: היום בשבוע שבו יחול יום ראשון של פסח שבו יחול גם תשעה באב וכו'.

מניין השנים בזמנים קדומים ועד היום

- **בתחילה מנו ליציאת מצרים ככתוב:** "ויהי בשמונים שנה וארבע מאות שנה לצאת בני ישראל מארץ מצרים" (מלכים א י, א).
משנבנה הבית התחילו למנות לבנינו ככתוב: "ויהי מקצה עשרים שנה אשר בנה שלמה את שני הבתים" (שם ט, י).
לא זכו למנות לבנינו, התחילו למנות לחורבנו ככתוב: "בעשרים וחמש שנה לגלותנו" (יחזקאל מ, א)
(על פי תלמוד ירושלמי, מסכת ראש השנה, פרק א, משנה א).
- מפני ריבוי השינויים והצרות, מנו כל פעם מניין אחר ולכן הניחו הכול **ואחזו במניין לבריאת העולם שזה לא ישתנה.**

שאלות חזרה

1. הסבירו מהו חודש מלא ומהו חודש חסר.
2. העתיקו למחברתכם ומתחו קו בין המושג להסברו הנכון.

• שנה שבה סדר החודשים הוא חודש מלא ולאחריו חודש חסר באופן עקבי • שנה שבה החודשים חשוון וכסלו מלאים – בני 30 יום • שנה שבה החודשים חשוון וכסלו חסרים – בני 29 יום	• שנה כסדרה • שנה מלאה • שנה חסרה
--	---

3. מי תיקן את לוח השנה שבידנו כיום?

4. א. איך קבעו את זמני החגים והמועדים לפני שנתקן הלוח?
ב. כיצד ידעו יהודי התפוצות על קידוש החודש?
5. דוד נולד ב־כ' באדר בשנה פשוטה. שנת הבר מצווה שלו היא שנה מעוברת. יוסי אחיו טען כי הוא נכנס לעול תורה ומצוות ב־כ' באדר א', אך אביו טען כי רק ב־כ' באדר ב' הוא ייכנס לעול תורה ומצוות.
א. מי צודק?
ב. נמקו דבריכם.
6. שילה נולד ב־ז' באדר א' (בשנה מעוברת) ושנת הבר מצווה שלו היא גם שנה מעוברת.
א. מתי יחגוג שילה את היכנסו לעול תורה ומצוות?
ב. נמקו דבריכם.
7. כיצד ייתכן שמי שנולד לפני חברו יחגוג את היכנסו לעול תורה ומצוות אחרי חברו הצעיר ממנו?
8. **עיינו בלוח השנה ובדקו באיזה יום בשבוע יחול חג פסח, וכתבו באילו ימים יחולו החגים: שבועות, ראש השנה, יום כיפור.**
9. מתי ראש חודש בן שני ימים?
10. מתי ראש חודש הוא בן יום אחד?
11. מתי מכריזים על ראש חודש?
12. סכמו בקצרה על המושגים הבאים:
שנה מעוברת, קידוש החודש, משואות, חודש מלא, חודש חסר, מולד, הלוח העברי, שבת מברכים.

13. מצאו את המושגים הקשורים ללוח השנה היהודי בתפוזרות שלפניכם, מתוך התרמילון:

ר	ת	ר	ב	ו	ע	מ	ה	נ	ש
כ	ק	ט	א	ר	ק	ו	פ	מ	נ
ע	ר	ו	ן	ל	ך	ל	ת	ל	ה
י	א	ח	צ	צ	ת	ד	צ	א	כ
ק	ט	י	נ	ש	ר	ד	א	ה	ס
ם	י	כ	ר	ב	מ	ה	נ	ש	ד
ד	ו	כ	ע	ת	ה	ר	ס	ח	ר
ג	ח	ג	ת	ו	א	ו	ש	מ	ה
כ	י	ש	ד	ו	ח	ש	א	ר	ש
ש	ד	ו	ח	ה	ש	ו	ד	י	ק

שנה מעוברת, לולב, קידוש החודש, ציצית, עונג שבת, מולד, שבת מברכים, אדר שני, שמיטה, שנה כסדרה, ערלה, משואות, ראש חודש, שנה מלאה, מעשר שני, שנה חסרה, ברכות הנהנין.

פרק מט

דיני ראש חודש ומנהגיו (פרק פא)

מבוא

1. אין שני מלכים משמשים בכתר אחד

"וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת שְׁנֵי הַמְּאֹרֹת הַגְּדֹלִים אֶת הַמְּאֹר הַגָּדֹל לְמַשְׁכֶּלֶת הַיּוֹם וְאֶת הַמְּאֹר הַקָּטָן לְמַשְׁכֶּלֶת הַלַּיְלָה וְאֵת הַכּוֹכָבִים" (בראשית א, טז).
תמהו חז"ל: בתחילה נאמר ששני המאורות היו גדולים, ואילו בהמשך הפסוק מדובר על מאור אחד גדול ואחד קטן, מפני מה השינוי הזה?
ביארו הדברים – אמרה הלבנה לפני הקב"ה: רבש"ע, אפשר לשני מלכים שישתמשו בכתר אחד?
אמר הקב"ה ללבנה: לכי ומעטי את עצמך.
אמרה לפניו: רבש"ע, הואיל ואמרתי לפניך דבר הגון אמעיט את עצמי?!
אמר לה: לכי למשול ביום ובלילה.
אמרה לו: נר בצהריים – מה תועלת בו?
אמר לה: לפיכך ימנו בך ישראל ימים ושנים
(על פי תלמוד בבלי, מסכת חולין, דף ס, עמוד ב).

2. חי וקיים

שלח רב את רבי חייא לעין טב (שם מקום) שיקדש את החודש שם (מפני גזירה שגזרו הגויים במקומו שלא יקדשו את החודש). שלח רבי חייא סימן לרב שאכן קידשו את החודש: "דוד מלך ישראל חי וקיים". פירוש: משום ששקיעת הלבנה מסמלת את חורבן מלכות בית דוד, והופעתה המחודשת היא סמל תקווה לחידוש מלכות בית דוד
(על פי תלמוד בבלי, מסכת ראש השנה, דף כה, עמוד א).

דיני תפילת היום

- א. בתפילות ערבית שחרית ומנחה מוסיף: **"יעלה ויבא"** – בברכת **"רצה"** שבתפילת העמידה.
- ב. שכח ולא אמר:
בתפילת ערבית – אינו חוזר מפני שאין מקדשים את החודש בלילה.
בתפילת שחרית ומנחה – חוזר על תפילת העמידה.

עיינו בקיצור שו"ע מקור חיים, פרק פא, סעיף ח, בפרטי הדינים.

- ג. הסתפק אם אמר **"יעלה ויבא"** או לא, חוזר ומתפלל. וטוב שיתנה שאם אינו חייב בתפילה זאת, תהיה תפילתו תפילת נדבה.
- ד. שליח ציבור ששכח יעלה ויבוא, אם שכח בליל ראש חודש אינו חוזר אם סיים תפילת העמידה. ובתפילת שחרית אם שכח בתפילת לחש יסמוך על החזרה שאומר בקול רם, ואם גם בזה שכח והקהל לא העיר לו, יסמוך על תפילת מוסף מפני טורח ציבור.
- ה. קריאת הלל בראש חודש – מנהג, ולכן קוראים אותו בדילוג (ולא את הנוסח המלא).
מנהג קהילות בני ספרד: לא לברך על אמירת ההלל (מאחר ואיננו שלם אלא בדילוג).
מנהג קהילות בני אשכנז: לברך עליו.

חובת נשים בהלל

- ו. **לפי מנהג בנות ספרד:** נשים פטורות מקריאת ההלל אפילו בימים טובים.
- ז. **לפי מנהג בנות אשכנז:** אם רצונן לקרוא יכולות ואף לברך עליו.
בהלל אנו מעידים על גבורתו של הקב"ה בעשיית הנסים הגדולים עם עמו ישראל, והואיל וזה עדות, יש לקרוא את ההלל בעמידה, שהרי עדים כאשר היו מעידים, היו צריכים לעמוד.

- ח. מצווה להשתדל לעלות לספר תורה בראש חודש.
ט. קודם תפילת מוסף יש לחלוץ את התפילין, והטעם לכך: תפילת מוסף במקום קורבן. ובעת הקרבת קורבן מוסף כמו יום טוב ממש – ואין צריך "אות" (תפילין) כי יום טוב הוא "אות" בפני עצמו.

שאלות חזרה

1. אילו תוספות מוסיפים בראש חודש בתפילות העמידה?
2. באיזו ברכה בתפילת העמידה מוסיפים את תפילת "יעלה ויבוא"?
3. מי ששכח לומר "יעלה ויבוא" בתפילת ערבית של ראש חודש, כיצד ינהג?
4. משה הסתפק אם אמר "יעלה ויבוא" בתפילת שחרית, מה עליו לעשות?
5. דוד היה חזן בתפילת שחרית של ראש חודש, לפני חזרת הש"ץ נזכר שלא אמר "יעלה ויבוא". כיצד עליו לנהוג?
6. האם נשים חייבות באמירת הלל? (פרטו לפי המנהגים השונים)
7. מדוע אומרים את ההלל בעמידה?
8. מהי הסיבה לחליצת תפילין לפני תפילת מוסף של ראש חודש?

עיינו בקיצור שו"ע מקור חיים, פרק פא, סעיפים ח, יא-יד, וענו על השאלות הבאות:

9. העתיקו את הטבלה והשלימו את פרטי הדינים.

נזכר באמצע אמירת "יהיו לרצון"	נזכר לאחר שהתחיל ב"מודים" וסיים את התפילה	נזכר לאחר שהתחיל ב"מודים" לפני שסיים את התפילה	נזכר אחרי שסיים "המחזיר שכינתו לציון" לפני אמירת מודים	נזכר אחרי שאמר "ברוך אתה ה' לפני "המחזיר שכינתו לציון"	
					שכח לומר יעלה ויבוא בתפילות שחרית ומנחה

אור-אל

10. יוסי שכח ולא התפלל מנחה בערב ראש חודש. בתפילת ערבית של ראש חודש התפלל שתי תפילות "עמידה" והזכיר בשתי תפילות העמידה "יעלה ויבוא". האם יוסי נהג כדיון? (סעיף יא)

11. א. מה הדין אם יוסי לא הזכיר "יעלה ויבוא" בתפילת העמידה הראשונה ואילו בתפילת העמידה השנייה הזכיר?

ב. נמקו דבריכם. (סעיף יא)

12. דוד שכח להתפלל ערבית של ראש חודש, הוא התפלל שחרית פעמיים, ובתפילת העמידה השנייה, שהיא לתשלומי תפילת ערבית שהחסיר, שוב שכח להזכיר "יעלה ויבוא".

א. האם עליו לחזור שוב?

ב. נמקו דבריכם. (סעיף יב)

פרק נ

ברכת הלבנה (פרק פב)

כאילו מקבל פני שכינה

"תנא דבי רבי ישמעאל: אלמלי לא זכו ישראל אלא להקביל פני אביהם שבשמים כל חדש וחדש – דיים, אמר אביי הלכך נימרינהו מעומד (לכן נאמר זאת בעמידה).
אמר רבי יוחנן: כל המברך על החדש בזמנו – כאילו מקבל פני שכינה".
(תלמוד בבלי, מסכת סנהדרין, דף מב, עמוד א)

- א. את ברכת הלבנה מברכים בלילה, בעת שהלבנה מאירה ונהנים מאורה וזמנה כל הלילה אפילו לאחר חצות.
- ב. **מנהג קהילות בני ספרד:** לא לברך עליה עד שיעברו שבעה ימים, **ואילו מנהג קהילות בני אשכנז:** לברך עליה לאחר שלושה ימים משעת המולד.
- ג. זמנה עד יום החמישה עשר מיום המולד (כולל יום ט"ו), כי עד יום זה היא הולכת ומתחדשת ומתמלאת ומאז היא הולכת ופוחתת.
- ד. ייזהר שתהא מאירה ויפה ואם יש עליה אפילו ענן דק, לא יברך וזהו **מנהג קהילות בני ספרד, אך יש מקילים** בענן דק כשהלבנה נראית.
- ה. סומא לא יברך, אלא יעמוד ליד שליח הציבור ויתכוון לצאת בברכתו. ומי שאינו רואה אותה רק בעזרת משקפיים, יכול לברך כשרואה אותה במשקפיים.
- ו. אין מברכים על הירח אלא במוצאי שבת כשהוא מבושם ובגדיו נאים, ודווקא כשליל מוצ"ש קודם העשירי בחודש, אבל אחר כך אין להמתין עד מוצ"ש שמא יהיו שמיים מעוננים.

1. מהו הזמן לאמירת "ברכת הלבנה"?
2. מי שנזכר בחצות הלילה שלא בירך את הלבנה, היוכל לברך עתה?
3. בבית הכנסת השכונתי מתפללים יחדיו בני קהילות ספרד ובני קהילות אשכנז, אולם לברכת הלבנה מתקיימים שני מועדים בימים שונים. התוכלו להסביר מדוע?
4. מי ששכח לברך את ברכת הלבנה ונזכר ביום ט"ז לחודש.
 - א. האם יוכל לברך?
 - ב. נמקו דבריכם.
5. האם אפשר לברך את הלבנה כשענן דק מכסה אותה? (פרטו לפי המנהגים השונים)
6. א. האם סומא חייב בברכת הלבנה?
ב. כיצד עליו לנהוג?
7. מהו הלילה המועדף לברך את הלבנה? פרטו.

אל-011

עיינו בקיצור שו"ע מקור חיים, פרק פב, סעיף ח, וענו על השאלות הבאות:

8. האם נשים חייבות בברכת הלבנה?
9. כיצד נוהגות כיום בנות ישראל?

ת.ו.ש.ל.ב.ע

"וְכִי מִי אֲנִי?
וּמִי עַמִּי?
כִּי נֶעְצָר כַּח לְהִתְנַדֵּב כְּזֹאת,
כִּי מִמָּה תִּפְלֹ וּמִיָּדָה נִתְּנָו לָהּ!"

(דברי הימים א כט, יד)

